

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

จากเอกสารประกอบการสัมมนาคณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า เป็นการประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์การชุมชนและเครือข่ายขององค์การชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีได้มีเป้าหมายที่การสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคม เสรี พงศ์พิศ (2548) สรุปว่าเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเองโดยทุนไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่ เป็นน้อง ไว้ใจกัน) โดยมีลักษณะสำคัญ 7 อย่าง คือ

1. ชุมชน เป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตจากกระบวนการในชุมชน
3. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือภายนอก
4. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
5. มีฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาใช้เป็นข้อกำหนดในการพิจารณาจำแนกกิจการต่างๆ ของชุมชน ที่เข้าข่ายเป็นวิสาหกิจชุมชนตามคำนิยามและได้กำหนดองค์ประกอบของกิจการ

ชุมชนที่นับได้ว่าเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ ต่อไปนี้

1. เป็นกิจการของชุมชนที่ประกอบกิจการด้านการผลิต บริการหรืออื่นๆ
2. เป็นกิจการที่บริหารจัดการ โดยคณะบุคคลซึ่งมีการใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วม

ร่วมและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

มีเป้าหมายเพื่อการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและ

ระหว่างชุมชนส่งผลประโยชน์แก่ชุมชน

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามขอบข่ายของกิจการที่ประกอบการ สามารถกำหนดได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการเดี่ยว คือ วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการที่มีการบริหารจัดการ โดยคณะผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว โดยจะมีผลผลิตมากกว่า 1 ผลิตภัณฑ์ /บริการก็ได้
2. วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับกิจการอื่นๆ โดยแต่ละวิสาหกิจต่างมีการประกอบการ ตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกิจการของตน หากแต่มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพา เกื้อกูลเชื่อมโยงกันในรูปแบบต่างๆ

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในแต่ละยุคสมัย ต่างมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค หลายรัฐบาลจึงกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นที่ชุมชน ในชนบทเป็นหลัก มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง คือ ยึดชุมชนเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วม การใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การสร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองส่วนใหญ่จะดำเนินการอยู่ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีได้จำกัดแต่เพียงการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในครอบครัวหรือในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการจัดระบบ ระเบียบการผลิต การบริโภค การลงทุน การดำเนินการใหม่เริ่มจากการสร้างรากฐานให้มั่นคง มีกินมีใช้พอเพียง ส่วนที่เหลือจึงขาย การผลิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้มุ่งหวังที่ “กำไร” แต่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ได้ด้วยความสะดวกแบบพอเพียง

แนวทางและบทบาทในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมี 4 กลยุทธ์ในการดำเนินงาน คือ

- กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมแนวคิดและการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
- กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการบริหารจัดการทุนชุมชน
- กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการตลาด

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมแนวคิดและการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คริวเรือนยากจน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ได้รับรู้ เข้าใจในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความตระหนักและนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่กลุ่มบุคคลเป้าหมาย
2. การฝึกอบรมสัมมนา
3. การสร้างวิทยากรท้องถิ่น
4. คัดเลือกผู้นำองค์กรเป็นแกนนำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
5. การส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แผนชุมชน
6. การสร้างเครือข่ายแนวร่วมเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมายคือ ผลิตภัณฑ์ OTOP แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

โบราณสถาน ฯลฯ ที่มีตำนานและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสืบสานความดำรงอยู่ของภูมิปัญญาไปใช้เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เบื้องต้นเน้นผลิตภัณฑ์ OTOP 3-5 ดาว โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. การสร้างตำนานผลิตภัณฑ์
2. การติดตามและ สรุปผล

กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารจัดการทุนชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กองทุนชุมชนต่างๆ โดยในเบื้องต้นเน้นการบริหารจัดการทุนชุมชน ผ่านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การจัดตั้งศูนย์ประสานแหล่งทุนวิสาหกิจชุมชน การเพิ่มประสิทธิภาพเครือข่ายกองทุนเกื้อหนุนชุมชนเข้มแข็งระดับอำเภอ/จังหวัด และมหกรรมแหล่งทุน 4 ภาค โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. โครงการคุณธรรมนำเงินทุน โดยพัฒนาทุนของชุมชนให้พอเพียงต่อความต้องการของประชาชน รณรงค์ระดมเงินออมและส่งเสริมการลงทุนโดยกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์ฯ พัฒนา

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นรากฐานการดำเนินงานเศรษฐกิจฐานรากจัดกิจกรรมนำร่อง กลุ่มออมทรัพย์ฯ “ทุนของชุมชน” พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

2. ส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินงานศูนย์สาธิตการตลาดเพื่อเป็นศูนย์กระจายสินค้าชุมชน
3. ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม
4. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำกองทุนชุมชน
5. จัดตั้งเครือข่ายกองทุนระดับอำเภอ
6. การจัดตั้งศูนย์ประสานแหล่งทุนวิสาหกิจชุมชน
7. การเพิ่มประสิทธิภาพเครือข่ายกองทุนเกื้อหนุนชุมชนเข้มแข็ง
8. มหกรรมแหล่งทุน 4 ภาค

กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการตลาด

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มอาชีพทั่วไป กลุ่มอาชีพ เครือข่ายการตลาดเพื่อขยายและเพิ่มช่องทางการตลาด ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เน้นการสร้างเครือข่ายการตลาดและเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบต่างๆ โดยมีกิจกรรม วิธีการและผลิตดังนี้

1. การส่งเสริมการตลาดระดับท้องถิ่น (จังหวัดและระหว่างจังหวัด)
2. การส่งเสริมการตลาดระดับภูมิภาค (ระหว่างภาคต่างๆ)
3. การส่งเสริมการตลาดระดับประเทศ
4. การส่งเสริมการตลาดคู่ต่างประเทศ

การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีการดำเนินการอยู่ในหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและ ภาคประชาชนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ยังไม่มีการระบุให้ชัดเจนถึงคำจำกัดความ รูปลักษณะ คุณสมบัติ ที่ยุติหรือใช้ร่วมกันได้ทุกภาคที่เกี่ยวข้อง กรมการพัฒนาชุมชนได้ศึกษาเทียบเคียงแนวคิดของภาคี ร่วมพัฒนาผนวกกับสาระสำคัญจากแนวโน้มตามร่างพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนและผสมผสานกับปรัชญาในการทำงานของกรมการพัฒนาชุมชน จึงได้ให้คำจำกัดความ และลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ในมิติของกรมการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในระหว่าง เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการทำงานในลักษณะ พหุภาคี จึงได้กำหนดสาระของวิสาหกิจชุมชนไว้ ดังนี้

ระดับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

ระดับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามเป้าหมายของผลผลิตของกิจการได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ระดับพื้นฐาน ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิตหรือการบริการที่จะนำไปใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค มุ่งเน้นลดรายจ่าย การประหยัดและออม เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างพออยู่พอกิน ทั้งระดับครัวเรือน ชุมชนและระหว่างชุมชน

2. ระดับพัฒนา ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิตหรือการให้บริการเพื่อการลดรายจ่ายและมีส่วนเหลือสามารถนำไปแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายให้เกิดรายได้เพิ่ม หรือมีทุนเพิ่มในการประกอบการอันนำไปสู่การ อยู่ดีกินดี ของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

3. ระดับก้าวหน้า ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนที่มีการประกอบการทั้งภาคการผลิตและบริการ มุ่งการเพิ่มรายได้ไปสู่การขยายการลงทุน ลดการนำเข้า เพื่อการส่งออกของผลิตภัณฑ์ ขยายกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถจัดสรรผลกำไร เพื่อสวัสดิการของชุมชนหรือเพื่อกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ สร้างความมั่งมีศรีสุข ของครัวเรือน ชุมชน ขยายไปถึงระหว่างชุมชนและนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป

กรมการพัฒนา ได้กำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยกลยุทธ์ในการดำเนินงานรวม 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 จัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน

กลยุทธ์ที่ 2 จัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างเกณฑ์มาตรฐานวิสาหกิจชุมชน

กลยุทธ์ที่ 4 ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ในการนำเอากลยุทธ์ส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มาดำเนินการดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 จัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลิต/ผู้ประกอบการที่ผ่านการคัดสรร OTOP ประจำปี 1-5 ดาว ศูนย์สาธิตการตลาด ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว โรงสีชุมชน กลุ่มผู้ใช้น้ำกองทุนหมู่บ้าน กองทุน กข.คจ. และแหล่งทุนอื่นๆ เพื่อให้มีฐาน ข้อมูลทุกประเภท ข้อมูลกลุ่ม/องค์กรที่จะพัฒนาสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนและมีระบบฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมีประสิทธิภาพ

เป็นกลุ่มอาชีพ ซึ่งมีคุณสมบัติของกลุ่มอาชีพที่ได้รับสิทธิพิเศษ ในการจัดซื้อ-จัดจ้าง ตามหนังสือกระทรวงการคลัง ค่วนที่สุด ที่ กค 0408.2/1998 ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2546 และกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมทั้งการจัดทำ Profile ของผลิตภัณฑ์ OTOP 1-5 คาว ปี 2546 โดยมีกิจกรรม วิธีการและผลผลิต ดังนี้

1. สำรวจซ้ำ (Recheck) ข้อมูลของกิจกรรมต่างๆ และจัดทำฐานข้อมูล
2. จัดทำ Profile ของผลิตภัณฑ์ OTOP 1-5 คาว ปี 2546

กลยุทธ์ที่ 2 จัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มกิจกรรมทุกประเภทที่เป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อใช้เครือข่ายเป็นแกน ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งโดยการเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดการพึ่งพาและเกื้อกูลกัน รวมถึง การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง เบื้องต้นเน้นการจัดตั้งเครือข่ายผลิตภัณฑ์ OTOP 3-5 คาว ระดับภาค และเป็นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายฯ ในด้านต่างๆ เช่น ด้านกฎหมายธุรกิจ ชุมชน ด้านบริหารจัดการ ด้านการตลาด ด้านการผลิตและด้านการวางแผน โดยมีกิจกรรม สร้างเครือข่าย OTOP มิติแห่งความเข้มแข็งชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างเกณฑ์มาตรฐานวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มกิจกรรมทุกประเภทที่เป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้มีเครื่องมือในการวัด คุณภาพวิสาหกิจชุมชน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพวิสาหกิจชุมชนและเครื่องมือวิสาหกิจชุมชน โดยการจัดกลุ่มกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มอาชีพของ โครงการ กข.คจ. และได้ขึ้นทะเบียนไว้กับจังหวัด (สพจ.) เพื่อเตรียมการรองรับการจดทะเบียนวิสาหกิจ ชุมชน เมื่อ พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน บังคับใช้โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. การจัดระดับคุณภาพของกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน
2. การเตรียมการเพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การจ้ดระดับวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน

กลยุทธ์ที่ 4 การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำผลการศึกษาทดลองจุดตัวอย่าง ของกิจกรรม/ชุมชน/วิสาหกิจชุมชน มาเป็นบทเรียนในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เน้นกิจกรรม/โครงการตัวอย่าง (Case) เพื่อเป็นกรณีศึกษาและปรับปรุงสำหรับการขยายผลต่อไป โดยมี กิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิต การตลาดและเทคโนโลยี ที่เหมาะสม

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การที่ชุมชนสามารถที่จะพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับที่พวกเขาเห็นสมควรและพอใจ สมศักดิ์ศรีในสังคม สามารถรู้เท่าทัน ปรับตัวได้ทัน ต่อสู้ ต่อรองหรือขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับพวกเขาได้ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีลักษณะโดยสรุปได้ ดังนี้

1. ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก มีความสามารถในการพึ่งตนเอง

2. คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต

3. มีวิสัยทัศน์สามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ มองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ‘

4. คนในชุมชนมีความรักและหวงแหนชุมชน

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยไม่พึ่งพิงภายนอก มีอำนาจในการต่อรอง สามารถระดมทุนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งการวัดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน มีตัวชี้วัด 4 ตัว คือ

1.1 การมีกิจกรรม/โครงการ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งภายนอก

โดยต้องเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1.2 ความสำเร็จในการปฏิเสธข้อเสนอที่ไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน ทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรเอกชนหรือพ่อค้า นักธุรกิจและนักพัฒนา ที่พยายามหุบยื่นโครงการให้กับชุมชน

1.3 การบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด สามารถผลิตอาหารเพื่อบริโภคภายในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกชุมชน ลดการพึ่งพิงตลาด และลดค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหาร

1.3 ประสิทธิภาพความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความร่วมมือของชุมชนอื่นที่จะทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพ ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพิจารณาได้จากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความใกล้ชิดกัน รู้จักกันเป็นอย่างดี

ดีและไว้วางใจกันได้ ปลอดภัยจากอาชญากรรม อุบัติเหตุ และความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะ มีตัวชี้วัด 5 ตัว ได้แก่

2.1 ความใกล้ชิดและไว้วางใจกันของคนในชุมชน ให้ความสำคัญกับความสัมพันธภาพของคนในชุมชน

2.2 ความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะ

2.3 การมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนดำรงอยู่ได้

2.4 อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.5 อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง คนในชุมชนมีความเข้าใจในสภาพการณ์โดยทั่วไปของชุมชนทั้งจุดอ่อนและจุดแข็ง สามารถประเมินได้ว่าปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่มีความเชื่อมโยงกับเงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ อย่างไร มองว่าอนาคตต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง เป้าหมายและทิศทางในอนาคตที่มีความชัดเจน มีตัวชี้วัด 2 ตัว คือ

3.1 ความสามารถของชุมชนในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดในอนาคต และแสดงความสามารถในการวางแผนการในอนาคต

3.2 ความสามารถของชุมชนในการมองเห็นแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน

4. ความรักและหวงแหนชุมชน หมายถึง คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีความภาคภูมิใจและตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชน มีการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีตัวชี้วัด 4 ตัว ประกอบด้วย

4.1 ชาวชนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

4.2 ชาวชนรู้ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

4.3 การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและการเล่นที่มีมาแต่เดิม

4.4 การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชน

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีดังนี้

1. ปรับกระบวนการคิดและสรรหาผู้นำหรือแกนนำ

การจะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องเริ่มที่การพัฒนากระบวนการคิดของคนทำงานเสียก่อน โดยต้องคิดอย่างเป็นระบบโดยมุ่งเป้าหมายเดียวกันคือชุมชนและคนในชุมชน ต้องเริ่มที่ตัวคนก่อนให้มองว่าชาวบ้านมีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถกระทำการใดๆเพื่อชุมชนของตนเองได้ ไม่ถูกต้องไม่ละเมิดศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของชาวบ้าน ต้องมองที่ความคิดการริเริ่มของชาวบ้านเป็นหลัก ซึ่งถ้าคนได้มองปัญหาของตัวเอง แล้วเริ่มคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะเอาตัวรอดให้ได้ในภาวะเช่นนี้



สํานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... 2 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน..... 246757
เลขเรียกหนังสือ.....

ก็ต้องช่วยกันสร้างที่วางใจให้ชาวบ้านว่าตัวเองเอาตัวรอดได้แน่ เมื่อคนเราคิดจากปัญหาของตัวเอง และเกิดความมั่นใจในตนเอง ความเข้มแข็งก็จะเริ่มเกิดขึ้นแล้ว

เมื่อเราปรับวิธีการคิดแล้ว จากนั้นก็เริ่มหาผู้นำหรือคนที่จะเป็นแกนนำ เนื่องจากผู้นำหรือแกนนำที่มีศักยภาพย่อมจะได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกในชุมชนและจะเป็นแกนสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกๆด้าน ผู้นำหรือแกนนำที่ดีต้องรู้จักวิเคราะห์ต้องโปร่งใส มีคุณธรรม แสดงความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ ที่เห็นได้ชัดคือ ความสามารถ ประสิทธิภาพในการบริหารการเงินของชุมชนหรือบริหารเงินทุนเพราะการเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินๆ ทองๆ สามารถวัดคุณธรรม ความรับผิดชอบของผู้นำหรือแกนนำได้

การพัฒนาผู้นำหรือแกนนำ นักพัฒนาอาจใช้การอบรมหรือการพาไปดูงานอย่างมีส่วนร่วมแล้ว กลับมานั่งวิเคราะห์ เพื่อปรับใช้ต่อไป

2. สร้างจิตสำนึกโดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

ผู้นำหรือแกนนำ และนักพัฒนา จำเป็นต้องเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่สมาชิกในชุมชน โดยจัดให้คนที่ปัญหาพบกันพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ซึ่งอาจใช้เวทีที่ชาวบ้านพูดคุย กระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นปัญหาของตนเอง ทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักว่ามีปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจส่งผลกระทบต่อทั้งตนเอง ครอบครัวและชุมชนของตนเองได้ ผิดให้ชาวบ้านได้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ไขปัญหาคือด้วยตัวของชาวบ้านเอง

3. การรวมตัวหรือรวมกลุ่ม

เมื่อชาวบ้านมีจิตสำนึกที่จะแก้ไขปัญหา ก็จะนำไปสู่การรวมตัวกันหรือรวมกลุ่มภายในชุมชนเอง มีการตัดสินใจร่วมกันว่าจะทำกิจกรรมบางอย่างด้วยกัน มีการระดมทรัพยากรภายในชุมชนเสียก่อน โดยคนที่มารวมตัวกันจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนของการคิดวิเคราะห์ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมดำเนินการตามแผนงานที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น ร่วมกันประเมินผลงานที่เกิด จนกระทั่งร่วมกันได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานร่วมกัน

ในเรื่องของการบริหารจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนหรือในกลุ่มบริหารจัดการกันเองตามกำลังความสามารถและความถนัดของแต่ละคน ซึ่งในการทำงานร่วมกันควรมีการที่จะให้คนอื่นๆ สามารถเข้ามาตรวจสอบความโปร่งใสเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ เช่น มีการทำบันทึกรายงานการประชุม และมีการเสนอข้อมูลข่าวสารให้คนในชุมชนเข้าใจและเห็นว่าการกระจายผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นไปอย่างยุติธรรม

4. ขยายกิจกรรมหรือสร้างเครือข่าย

เมื่อมีการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสำเร็จไปแล้วแต่ต้องการเพิ่มหรือสร้างฐานในด้านอื่นๆ ก็สามารถที่จะขยายกิจกรรมอย่างอื่นๆ ออกไปหรือจะเป็นการสร้างเครือข่ายไปยังชุมชนหรือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดเพิ่มขึ้น โดยจะต้องมาร่วมวิเคราะห์ความจำเป็นในการขยายกิจกรรมหรือข่ายงาน

ภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนว่ามีผลดีผลเสียอย่างไร ต้องการที่จะดำเนินการหรือไม่ โดยต้องให้
เป็นไปด้วยความสมัครใจของคนในชุมชนด้วยตนเอง

5. ส่งเสริมและสนับสนุน

ไม่ว่าจะเป็นเทคนิค เทคโนโลยีความรู้ ที่จำเป็นต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา
ของตนเอง โดยอาจเกิดจากการที่สมาชิกแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันหรือโดยการเชิญผู้ที่มี
ความรู้มากกว่าซึ่งอาจเป็นคนภายในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงหรือถ้าจำเป็นก็อาจเชิญวิทยากรที่มาจาก
หน่วยงานภายนอกก็ได้รวมถึงส่งเสริมหรือสนับสนุนในเรื่องต่างๆ จากองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็น
วัสดุ อุปกรณ์หรือปัจจัยต่างๆ แม้กระทั่งเงินเพื่อที่จะทำให้มีศักยภาพสูงขึ้น

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ได้ให้คำจำกัดความ ไว้ดังนี้

“**วิสาหกิจชุมชน**” หมายความว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือ
การอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกับประกอบกิจกรรม
ดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพา
ตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ครอบคลุมเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

“**เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน**” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ใน
การจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 เกิดขึ้นจากปัญหาของชุมชนที่มี
การประกอบกิจกรรมในระดับรากหญ้า 2 ประการ คือ

1. การประกอบกิจการของชุมชนไม่เป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนอื่น ๆ

เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ

2. การสนับสนุนของภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

ดังนั้น จึงมีการออกกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ซึ่งได้มีการประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2548
เป็นต้นไป

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548

เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกัน
และกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนให้
มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนา
วิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

สาระสำคัญ

1. ให้มีการจดทะเบียนรับรองวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จะขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้ โดยยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร

2. ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นเอกภาพ โดยกำหนดให้มี

2.1 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จำนวน 28 คน ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี ที่ได้มอบหมายเป็นกรรมการ กรรมการจากส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐมนตรี จาก 5 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีจาก 4 กรม คือ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการส่งออก กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมสรรพากร ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน ผู้แทนวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน ผู้ทรงวุฒิ จำนวน 3 คน โดยมีอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร และอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน แต่งตั้งผู้แทนจากกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการพัฒนาชุมชน หน่วยงานละ 1 คน เป็นผู้ช่วย

2.2 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด จำนวน 20 คน ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัด ผู้แทนกรมสรรพากรที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัด ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ที่มีสาขที่ตั้งอยู่ในจังหวัด หน่วยงานละ 1 คน ผู้แทนวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน โดยมีเกษตรจังหวัดเป็นกรรมการ และเลขานุการ

2.3 คณะกรรมการประกายนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 12 คน โดยมีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเลขานุการ

3. ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร

- วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ : ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง

- วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้ว : ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้แล้วอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้น

- เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน : ให้มีการสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจ หรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

4. ให้กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการ ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจ

การทำงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

การทำงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจะทำตามกลไกของคณะกรรมการส่งเสริม จะเป็นการทำงานแบบบูรณาการของหน่วยงานหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอิสระ และภาคประชาชน ร่วมมือกันที่จะทำการส่งเสริมสนับสนุนตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 จะต้องเป็นวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มาจดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการจดทะเบียน

1. เพื่อให้การรวมตัวกันของคนในชุมชนในการประกอบกิจการของชุมชนได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. ภาครัฐสามารถทราบข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุน

ประโยชน์ของการจดทะเบียน

1. การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. มีสิทธิในการขอรับการส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนากิจการตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกำหนดให้มีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548

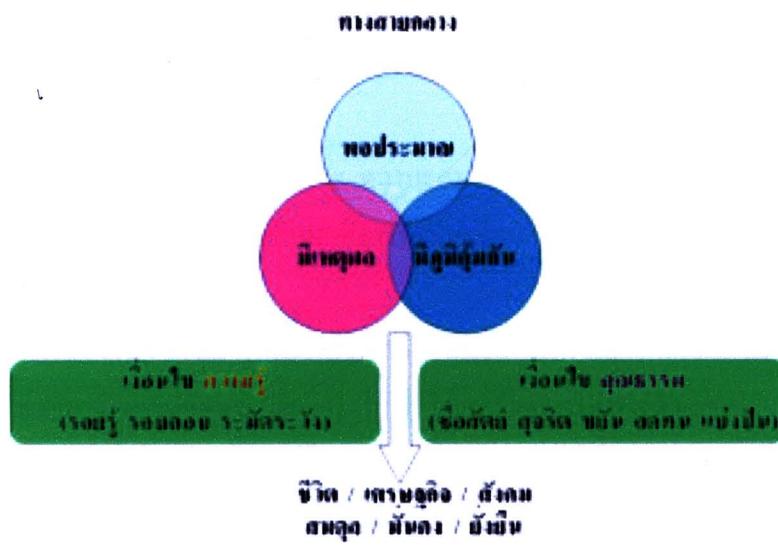
สถานที่ยื่นเรื่องจดทะเบียน

วิสาหกิจชุมชนสามารถยื่นเรื่องจดทะเบียนได้ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ/กิ่งอำเภอ/เขต(กทม.) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และสถานที่ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : จากวารสารชัยพัฒนา ฉบับประจำเดือนสิงหาคม 2542)

แผนภูมิที่ 1 แสดงหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วน ดังนี้ (ปรียานุช พิบูลสรารุช, 2549)

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5. **แนวทางในการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในระยะแรกนั้น เป็นผลสืบเนื่องจากการเสด็จเยี่ยมราษฎรทั่วประเทศในทุกภูมิภาค ทรงสดับรับฟังทุกข์สุขของประชาชนในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ แล้วทรงแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของพสกนิกรของพระองค์ให้จงได้และจากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรดังกล่าวทำให้ทรงพบว่ามีคนชนบทส่วนใหญ่ของประเทศที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้มีจำนวนไม่น้อย การช่วยเหลือให้ประชาชนพออยู่พอกิน จึงเป็นพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานพระบรมราชนุเคราะห์แก่พสกนิกร ในช่วงต้นว่า หากเขาพึ่งตนเองได้แล้วก็จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างประเทศชาติโดยส่วนรวมได้ ในที่สุดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เน้นหลักการการพึ่งตนเอง ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า เราจะช่วยเหลือเขาให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จุดกำเนิดของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เริ่มต้นครั้งแรกที่บ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เริ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2495 โดยการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้าน นับได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาชนบทในโครงการแรก มีกิจกรรม

และโครงการต่าง ๆ ที่จะพัฒนาช่วยเหลือประชาชนอยู่ตลอดเวลา เช่น การประกอบอาชีพ ทรงพยายามแนะนำและช่วยเหลือให้ประชาชนประกอบอาชีพให้สามารถเลี้ยงตนเองและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้พออยู่พอกินเป็นเบื้องต้น สามารถครายจ่ายในครอบครัวโดยไม่ต้องไปซื้อจากภายนอก และถ้าเหลือใช้ก็ยังสามารถนำไปขายได้เงินเพิ่มมาจุนเจือตัวเองและครอบครัวมากขึ้น (ชำนาญ ฅ สงขลา, 2549)

การวิเคราะห์ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นคำที่ฟังแล้วน่าเข้าใจได้ง่ายแต่โดยนัยที่จะนำไปปฏิบัติแล้วถ้าผู้ปฏิบัติเกิดความชัดเจนในแนวคิดและปรัชญาที่เป็นฐานสำคัญ น่าจะนำไปสามารถประยุกต์และปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้รู้และนักวิชาการได้พยายามอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังต่อไปนี้

อภิชัย พันธเสน (2542) สรุปว่า เนื้อแท้ของพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อนการพัฒนาขั้นสูงขึ้นไป ตลอดจนเน้นการใช้ความพอเพียงเป็นเครื่องควบคุมความโลภของคน อันเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้ อภิชัย ยังได้สังเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งแบ่งแนวคิดได้ 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่อยู่เหนือแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ (2) กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง (3) กลุ่มย่อย คือ กลุ่มนี้อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ ความดี ความเสี่ยง และความพึ่งตนเอง จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ ความพอดีความหมายใกล้เคียงกับดุลยภาพ (equilibrium) ในทางเศรษฐศาสตร์แต่ต้องเป็นพลวัต คือต้องปรับตัวตลอดเวลา ในส่วนเกี่ยวกับความเสี่ยง คือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ปลอดภัยจากการแปรผันและลักษณะที่ยั่งยืน (sustainable) การที่พึ่งตนเอง คือ ความพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่างๆ โดยใช้สติ ความรู้ ความเพียร ดังนั้นสิ่งที่ทับกับความพอดี คือ ความเสี่ยง สิ่งที่ทับความเสี่ยงคือ การพึ่งตนเอง กลุ่มที่อธิบายว่า ความพอเพียงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าความยั่งยืน จะเน้นให้แต่ละคน ลดความเสี่ยงเพื่อลดต้นทุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากปัจจัยภายนอก กลุ่มที่มองระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเพียงเครื่อง เสริมประสิทธิภาพโดยรวมในจุดที่ตลาดไม่สามารถเข้าถึงหรือเกิด Transaction cost ที่สูงเกินไป กลุ่มที่เห็นว่าแนวสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยมองว่าถ้าไม่พึ่งพาภายนอกมากก็สามารถลดความเสี่ยงได้มาก แต่ก็เสียโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้น อีกกลุ่มหนึ่งกล่าวว่า เป็นการสร้างให้เกิดความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งถือว่าเป็นการเพิ่มข้อจำกัดในการสร้างประสิทธิภาพสูงสุด

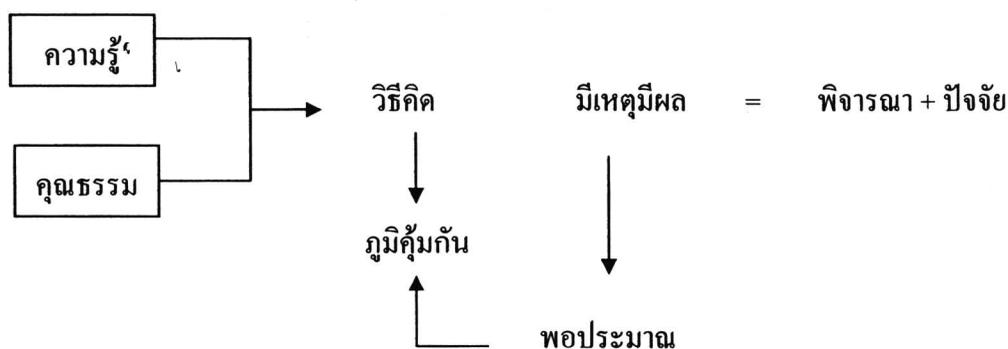
สุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ได้กล่าวว่าสังคมที่พึ่งตนเองได้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการคือ 1) ด้านจิตใจที่สมาชิกในสังคมทำให้คนเป็นที่พึ่งตนเองมีจิตสำนึกที่ค้ำสร้างสรรค 2) ด้านสังคม ชุมชน ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระตั้งอยู่บนฐานของความเมตตาธรรม 3) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้อย่างฉลาดทุกทางเพิ่มมูลค่าและยึดหลักความยั่งยืน 4) ด้านเทคโนโลยีเลือกใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศและควรพัฒนาจากภูมิปัญญาของเรา 5) ด้านเศรษฐกิจมุ่งลดรายจ่ายยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้ หลีกเลี่ยงการก่อหนี้โดยไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่า และพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ ช่างเกิดองค์ประกอบต่างๆ 5 ประการ ข้างต้นส่วนหนึ่งจะต้องอาศัยการขัดเกลาหรือส่งเสริมจากกลไกด้านการศึกษา

อำพล เสนาณรงค์ (2542) สรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้พอมีพอกิน ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้างพยายามก่อนหนี้สินให้น้อยที่สุด ควรมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ พุ่มเพื่อพยายามยึดหลักสายกลางในการดำเนินชีวิต โดยใช้หลักพึ่งตนเองทางจิตใจ พึ่งตนเองทางสังคม และพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ อยู่ได้ด้วยตนเองในระดับต้น มีข้าวปลา ผักผลไม้ระดับท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ ซึ่ง อำพล เสนาณรงค์ (2550) ได้บรรยายพิเศษว่า เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย พึ่งพาตนเอง พอประมาณ เดินทางสายกลาง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล เป็นคนดี รู้รักสามัคคี การพึ่งตนเองโดยการประหยัดคอดออมตามสภาพที่เหมาะสมกับคนพอประมาณ คือ ค่อยๆทำตามกำลังกาย กำลังทุน ทำจากงานเล็กไปหางานใหญ่ ด้วยวิธีง่ายไม่ซับซ้อนเดินทางสายกลาง คือไม่ประหยัดจนเกินไป อยู่ในความไม่ประมาท มีเหตุผล คือ ทำด้วยสติว่าจะทำอะไรก่อนหลัง ความสามัคคี คือ ต้องอาศัยความเข้าใจ เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน

อนึ่ง อภิชาติ พันธเสน (2549) สรุปว่าการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการศึกษาตลอดชีวิตการเรียนรู้ใช้แนวทางสหวิทยาการเป็นแนวคิดครอบคลุมหลายมิติของชีวิต ขณะเดียวกันอภิชาติ พันธเสนและคณะยังได้นำเสนอกรอบการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (A System Analysis of Sufficiency Economy) ซึ่งเป็นการอภิปรายองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะองค์รวม โดยได้พยายามวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยที่อยู่ภายใต้ระบบนับแต่ปัจจัยป้อน กระบวนการ ผลิตผล ผลลัพธ์ และผลกระทบที่ควรมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ซึ่งฐานคิดไม่ต่างจากกรอบคิดที่ Shumacher ได้อธิบายในส่วนที่กล่าวถึงการดำรงชีวิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวแล้วข้างต้น และได้สังเคราะห์งานวิจัยข้อเขียนและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่ได้เสนอในบทที่ 1 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยป้อนกระบวนการและผลิตผลของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนั่นคือ ความมั่นคง ความสมดุล และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ อภิชาติ และคณะ ได้ให้ข้อคิดว่าการพิจารณา สามห่วง (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) และสองเงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) ในงานส่วนใหญ่มักตีความแยกตีความเป็นส่วนๆซึ่งแท้จริงแล้วลักษณะทั้งหมดมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและยาก

ที่จะแยกออกจากกัน ในการพิจารณาแยกส่วนจึงทำให้วรรณกรรมที่ปรากฏมีการตีความคลุมเครือในลักษณะต่างๆ ขึ้นอยู่กับว่าผู้ศึกษาจะนำลักษณะที่ตนสนใจไปไว้ห้วงไหนอภิชัย พันธเสนและคณะ (2549) พิจารณาว่าความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนสามห่วง (ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) เป็นกระบวนการของทางสายกลางซึ่งไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกันได้ แนวคิดเป็นดังลักษณะข้างล่าง

แผนภูมิ 2 กรอบแนวคิดเชิงระบบเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



ดังนั้นการศึกษาโดยใช้กรอบคิดเชิงระบบ จึงเป็นกรอบที่เหมาะสมมากกว่าการพิจารณาแยกส่วน เมื่อพิจารณาปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตไปพร้อมกัน พร้อมทั้งการให้ความสำคัญลำดับแรกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความรู้และคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความพอประมาณมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน

ภาพรวมการสังเคราะห์ของอภิชัย พันธเสนและคณะ (2549) ได้แบ่งประเภทของงานวิจัยออกเป็น

1. งานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎี เช่น การประเมินโครงการ การศึกษาพฤติกรรม การสร้างดัชนีชี้วัด การประเมินระดับความพอเพียงของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา
2. งานวิจัยที่พัฒนาทฤษฎีจากปฏิบัติ เช่น เศรษฐศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติบนรากฐานของเศรษฐกิจชุมชนไทย และพลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนพุทธมสลิม และอาข่าในประเทศไทย
3. งานศึกษาการปฏิบัติที่ไม่อิงทฤษฎี เป็นการศึกษาการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่มีอยู่ก่อนแล้วแต่การปฏิบัติสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ อภิรัชย์ พันธเสนและคณะ (2549) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญวาทกรรมของเศรษฐกิจพอเพียงได้แบ่งประเด็น ดังนี้ 1) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีชีวิต 2) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบาย ได้แก่ (1) เศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนให้สร้างระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ เป็นความสามารถของชุมชนที่สามารถผลิต และบริการเพื่อเลี้ยงสังคมของตนเองได้ พยายามหลีกเลี่ยงการที่ต้องพึ่งพาปัจจัยที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ โดยต้องมีองค์ประกอบทางด้านจิตใจ สังคม เกื้อกูลกันใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม ที่สำคัญควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของตน และด้านเศรษฐกิจต้องมุ่งลดรายจ่าย ยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ (2) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัฒนธรรม เป็นกระบวนการทางสังคมและภูมิคุ้มกันให้ก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์

อภิรัชย์ พันธเสนและคณะ (2543) ได้ประมวลงานวิจัยที่นำแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แล้วไปขยายผลซึ่งตั้งแต่การนำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติเป็นเครื่องมือหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงการเปรียบเทียบเกษตรทฤษฎีใหม่ กับเกษตรกระแสหลัก การขยายผลเกษตรทฤษฎีใหม่ และผลสรุปที่ได้คือ การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้เน้นที่การคิด กระบวนการเรียนรู้ ยังเป็นระบบ การส่งเสริมในเรื่องวิธีการหรือเทคนิค และการอุดหนุนปัจจัยการผลิต หรือโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าแนวความคิดที่พึ่งตนเองรู้จักตนเองและรู้เท่าทัน

มีการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง ในมิติของการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจพอเพียงกับยุทธศาสตร์การพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการศึกษา ซึ่งพบว่า การกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้น ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนในมิติกฎหมาย มิติสุขภาพ พบว่า ในช่วงแผนพัฒนาสุขภาพฉบับที่ 10 ได้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาสุขภาพดีมาจากสังคม “ระบบสุขภาพพอเพียง” มีลักษณะที่มีรากฐานที่เข้มแข็งจากสุขภาพในระดับครอบครัวและชุมชน มีความรอบคอบ และรู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผลในด้านการเงินการคลังเพื่อสุขภาพในทุกระดับ ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การสร้างระบบบริการสุขภาพและการแพทย์ที่มีความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ สร้างวัฒนธรรมสุขภาพและวิถีชีวิตที่พอเพียงเพื่อสังคม สุขภาวะ สร้างภูมิคุ้มกันและความพร้อมเพื่อลดผลกระทบจากภัยคุกคามสร้างทางเลือกสุขภาพที่หลากหลายที่ผสมผสานภูมิปัญญาไทยและสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง

โดยรวมแล้วปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับทุกระบบนับแต่สาธารณะสุขภาพ การแพทย์ อุตสาหกรรม อาชีพในท้องถิ่น และการดำรงชีวิต การศึกษา เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พลังงาน การจัดการฟาร์มและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ เป็นต้น



เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือ การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้นเป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเฉพาะพื้นที่ที่เหมาะสม

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งเน้นปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาค่าความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อเพิ่มรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือ การที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วจะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความเหมาะสมของตนซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง ความพอเพียงในระดับประเทศเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่นบริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนา

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 พระองค์ทรงยึดหลักธรรมเป็นแนวทางและทรงงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดมา ส่งผลให้การพัฒนาประเทศเกิดความมั่นคงและยั่งยืนด้วยพระราชปณิธานที่จะทรงเสียดสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวลโดยไม่แบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่าและทรงถือว่าทุกข์ของพสกนิกรคือทุกข์ของพระองค์ ดังนั้นเพื่อที่จะช่วยให้ประชาชนมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นพระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินศึกษาความเป็นอยู่ ของพสกนิกรในทุกภูมิภาคทั่วประเทศทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยในปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพระราชทานแนวพระราชดำริภายใต้ชื่อเศรษฐกิจพอเพียง (อำพน กิตติอำพน, 2550)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้นจะต้องยึดหลักการความพอเพียงซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันอย่างเป็นระบบกล่าวคือต้องใช้หลักความมีเหตุผลในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ รู้จักประมาณคือรู้ว่าสถานะประเทศเป็นอย่างไรมีจุดแข็งจุดอ่อนในการพัฒนาเรื่องใดบ้าง และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์จะได้เลือกรับและนำสิ่งที่ดี มีความเหมาะสมมาประยุกต์ใช้และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงหรือใช้หลักความพอประมาณในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุลบนพื้นฐานของความพอดีระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเอง กับความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกและระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและเตรียมการจัดการความเสี่ยงด้วยระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมรับผลกระทบและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในประเทศทั้งนี้กระบวนการวางแผนและพัฒนาทุกขั้นตอนให้เป็นไปตามหลักความพอเพียง โดยใช้ความรู้อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม และมีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ให้พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าพระราชหฤทัยในความเป็นไปของเมืองไทยและคนไทยอย่างลึกซึ้งและกว้างไกล ได้ทรงวางรากฐานในการพัฒนาชนบท และช่วยเหลือประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้มีความ "พออยู่พอกิน" และมีความอิสระที่จะอยู่ได้โดยไม่ต้องดิ้นรนอยู่กับเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ทรงวิเคราะห์ว่าหากประชาชนพึ่งตนเองได้แล้วก็จะมีส่วนช่วยเหลือเสริมสร้างประเทศชาติโดยส่วนรวมได้ในที่สุด พระราชดำรัสที่สะท้อนถึงพระวิสัยทัศน์ในการสร้างความเข้มแข็งในตนเองของประชาชนและสามารถทำมาหากินให้พออยู่พอกินได้ ดังนี้

"...ในการสร้างถนน สร้างชลประทานให้ประชาชนใช้นั้น จะต้องช่วยประชาชนในทางบุคคล หรือพัฒนาให้บุคคลมีความรู้และอนามัยแข็งแรง ด้วยการให้การศึกษาและการรักษาอนามัย เพื่อให้ประชาชนในท้องที่สามารถทำการเกษตรได้ และค้าขายได้..."

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงขึ้นนี้จึงทำให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนในแนวพระราชดำริของ "เศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งได้ทรงคิดและตระหนักมาช้านาน เพราะหากเราไม่ไปพึ่งพา ยึดติดอยู่กับกระแสจากภายนอกมากเกินไป จนครอบงำความคิดในลักษณะดั้งเดิมแบบไทยๆ ไปหมด มีแต่ความทะเยอทะยานบนรากฐานที่ไม่มั่นคงเหมือนลักษณะฟองสบู่ วิกฤตเศรษฐกิจเช่นนี้อาจไม่เกิดขึ้น หรือไม่หนักหนาสาหัสจนเกิดความเดือดร้อนกันถ้วนทั่วเช่นนี้ ดังนั้น "เศรษฐกิจพอเพียง" จึงได้สื่อความหมาย ความสำคัญในฐานะเป็นหลักการสังคมที่พึงยึดถือ

ในทางปฏิบัติจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคม ตั้งแต่ขั้นฟื้นฟูและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและทักษะวิชาการที่หลากหลายเกิดตลาดซื้อขาย สะสมทุน ฯลฯ บนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนี้ เศรษฐกิจของชาติ จะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงทั้งในด้านกำลังทุนและตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยีซึ่งจะค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะพึงคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เผยแพร่อย่างกว้างขวาง คือ "พอประมาณ มีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกัน" เป็นหลักการกว้าง ๆ เพื่ออธิบายให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ขยายตัวเป็นกระแสการพัฒนาในหมู่ประชาชนระดับรากแก้วของสังคมไทย พวกเขาเข้ารับกระแสเศรษฐกิจพอเพียงเร็วกว่าประชาชนในภาคส่วนอื่นๆ ปัจจัยสำคัญเป็นเพราะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวทาง "ทฤษฎีใหม่" ให้กับประชาชนมาก่อนหน้านั้นแล้ว และประสานเข้ากับองค์ความรู้ใน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ที่ผู้นำชุมชนนำเสนอเป็นนโยบายระดับชาติ ทั้งเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ และวิสาหกิจชุมชน มีหลักคิดสำคัญและเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงหลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

| หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง | หลักคิดทฤษฎีใหม่ | หลักคิดวิสาหกิจชุมชน | เป้าหมาย |
|--|--|--|--|
| สมัยก่อนนี้มีพอกิน สมัยนี้จักจะไม่พอกิน... | ก่อนทำตามทฤษฎีใหม่ ชีวิตผูกติดและพึ่งหาระบบ | สูญเสียการพึ่งตนเองและระบบการจัดการในระดับชุมชน ขึ้นต่อระบบภายนอกชุมชน | • ยากจน • พึ่งตนเองไม่ได้ |
| อัฐิให้มีพอกเพียงกับตัวเอง | ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 จัดการพื้นที่อยู่อาศัยและทำกิน | สร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์เพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน | • พึ่งตนเองได้ |
| ในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก | ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 ร่วมมืออย่างรอบด้านภายในชุมชน | สร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์เพื่อพอกเพียงกับความต้องการระดับชุมชน | • พอเพียง • พึ่งพาอาศัย • ชุมชนเป็นอิสระ |
| เศรษฐกิจเพื่อการแลกเปลี่ยนหรือการค้า | ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3 ระดมทรัพยากรและร่วมมือกันภายนอกชุมชน | พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองสังคมภายนอกชุมชน เป็นระดับก้าวหน้า | • ก้าวหน้า • พึ่งพิงอิงกันกับโลกภายนอก |

แนวทางที่ชุมชนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง "พอประมาณ มีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกัน" ไปปฏิบัติอย่างแพร่หลาย คือ แนวทางการพึ่งตนเอง 5 ด้าน ประกอบด้วย

1. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มีข้าว ปลูก ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วม กับการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ มีแนวทางที่ผู้นำชุมชนเรียกว่า "เกษตรอินทรีย์วิถีชุมชน" หรือ "เกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง" เป็นแนวทางรูปธรรมที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนทั่วประเทศ

2. การพึ่งตนเองทางสังคม เสริมสร้างให้แต่ละชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเอง

3. พึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพึ่งตนเองบนฐานองค์ประกอบ 3 ประการ คือ "คน ความรู้ และทรัพยากร" โดยการพัฒนาศักยภาพของคน ค้นหาทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นนั้น

4. การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ตัวอย่างที่ชุมชนศึกษาเป็นต้นแบบ คือ กังหันน้ำชัยพัฒนา ประดิษฐ์กรรม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้รับรางวัลระดับโลก ชาวบ้านศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อสร้างเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ช่วยให้ไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงๆ และทำให้ประเทศชาติเสียดุลการค้า ตัวอย่างของเทคโนโลยีที่คิดค้นได้ คือ ปลากินอาหารในน้ำ ไม่ใช่กินอาหารแขวนลอย ชาวบ้านพัฒนาวิธีเลี้ยงแบบธรรมชาติ ต้นทุนอาหารต่ำ บางรายต้นทุนที่ต้องจ่ายเป็นเงินไม่มี เพราะปล่อยให้ปลาผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ ดูแลระบบบ่อเลี้ยงให้ใกล้เคียงธรรมชาติ ไม่ต้องเร่ง

การเจริญเติบโต ใช้เวลาเลี้ยงมากขึ้น แต่ไม่ขาดทุน นอกเหนือจากนั้นชาวบ้านพัฒนาโรงเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อชุมชน การเพาะหอยไห้กอกภายใน 7 วัน ระบบกักน้ำท่อน้ำในอ่างเก็บน้ำโดยไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำ สมุนไพรทดแทนผงฟองซึ่งเป็นเคมีส่วนผสมในสบู่และยาสระผม สมุนไพรและวิธีการดูแลไก่แบบพื้นบ้านเพื่อป้องกันไข้หวัดนก เป็นต้น

5. การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ ยึดหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิต ปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ "นพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียง" คำปฎิญาณ 9 ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่น้อมเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่างๆ มีการนำเสนอให้นำนพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียงไปปลูกฝังให้นักเรียนตามโรงเรียนในชุมชน ให้กล่าวปฎิญาณหลังร้องเพลงชาติ และสวดมนต์หน้าเสาธงทุกเช้า หรือท่องแบบบทอาขยานและสูตรคูณก่อนเลิกเรียนในตอนเย็น

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพ การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาเทคโนโลยี มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ากับคุณค่าทางศาสนา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนและสังคม และต้องมีการสร้างแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะนำสังคมและผู้คนให้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทได้อย่างแท้จริง (วิชิต นันทสุวรรณ. 2549)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ วิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของ ประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า”

ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะจัดลำดับความสำคัญของ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” มูลค่านั้นขาดจิตวิญญาณ เพราะเป็นเศรษฐกิจภาคการเงิน ที่เน้นที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่ไม่จำกัดซึ่งไร้ขอบเขต ถ้าไม่สามารถควบคุมได้การใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างจะรวดเร็วขึ้นและปัญหาจะตามมาเป็นการบริโภคที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือพาไปหาความทุกข์ และจะไม่มีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริโภค ที่จะก่อให้เกิดความพอใจและความสุข (Maximization of Satisfaction) ผู้บริโภคต้องใช้หลักขาดทุนคือกำไร (Our loss is our gain) อย่างนี้จะควบคุมความต้องการที่ไม่จำกัดได้ และสามารถจะลดความต้องการลงมาได้ ก่อให้เกิดความพอใจและความสุขเท่ากับได้ตระหนักในเรื่อง “คุณค่า” จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ ไม่ต้องไปหาวิธีทำลายทรัพยากรเพื่อให้เกิดรายได้มาจัดสรรสิ่งที่เป็น “ความอยากที่ไม่มีที่สิ้นสุด” และขจัดความสำคัญของ “เงิน” ในรูปรายได้ที่เป็นตัวกำหนดการบริโภคลงได้ระดับหนึ่ง แล้วยังเป็นตัวแปรที่ไปลดภาระของกลไกของตลาดและการพึ่งพิงกลไกของตลาด ซึ่งบุคคลโดยทั่วไปไม่

สามารถจะควบคุมได้ รวมทั้งได้มีส่วนในการป้องกันการบริโภคเลียนแบบ (Demonstration Effects) จะไม่ทำให้เกิดการสูญเสีย จะทำให้ไม่เกิดการบริโภคเกิน (Over Consumption) ซึ่งก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เสนอให้ริเริ่มการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสานต่อความคิดและเชื่อมโยงการขยายผลที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้อย่างหลากหลาย รวมทั้งเพื่อจุดประกายให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่การยอมรับ และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา จะพบว่าพระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อว่า เศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างเครือข่ายเรียนรู้ให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยในทุกภาคส่วน วัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็งรักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทย

ทฤษฎีการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาเพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง (Self Reliance) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยทรงเน้นให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ และมีพระราชประสงค์เป็นประการแรก คือ การทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านอาหาร ก่อน เป็นอันดับแรก เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ ฯลฯ แนวพระราชดำริที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงชนิดเดียว เพราะมีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายสูง เนื่องจากความแปรปรวนของราคาและความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทางออกก็คือ นอกจากจะปลูกพืชหลายชนิดแล้ว เกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกเหนือไปจากภาคเกษตร เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำเนินงานสนับสนุนงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปัจจุบัน (สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2542)

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นในลักษณะเครือข่ายและระดมพลังจากทุกภาคส่วน คือ เครือข่ายด้านผู้นำทางความคิด เครือข่ายด้านประชาสังคม เครือข่ายด้านสื่อมวลชนและประชาชน เครือข่ายด้านสถาบันการศึกษาและเยาวชน เครือข่ายด้านองค์กรภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายด้านองค์กรภาครัฐ เครือข่ายด้านวิชาการ และเครือข่ายด้านสถาบันการเมือง

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล/ครอบครัวต่าง ๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือมีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และ บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกค้ำยันต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศมีแผนการบริหารจัดการประเทศ ที่ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่างๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่างๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบ เป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่ สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริง ระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไป อย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกรได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมคูลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงตนเอง/ครอบครัว ได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อม ก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจน หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่างๆ มาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยสรุป แนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับนักธุรกิจนักธุรกิจพอเพียง จะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจ มากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจในแต่ละครั้ง เพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่างๆ ไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษ หรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ในการพัฒนาธุรกิจ ไม่ให้มีความบกพร่อง และก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และในขณะเดียวกัน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระบบนิเวศวิทยา ในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการรักษาสมดุล ในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ อย่างสมเหตุสมผล ตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทคู่ค้า ผู้ถือหุ้น และสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2549)

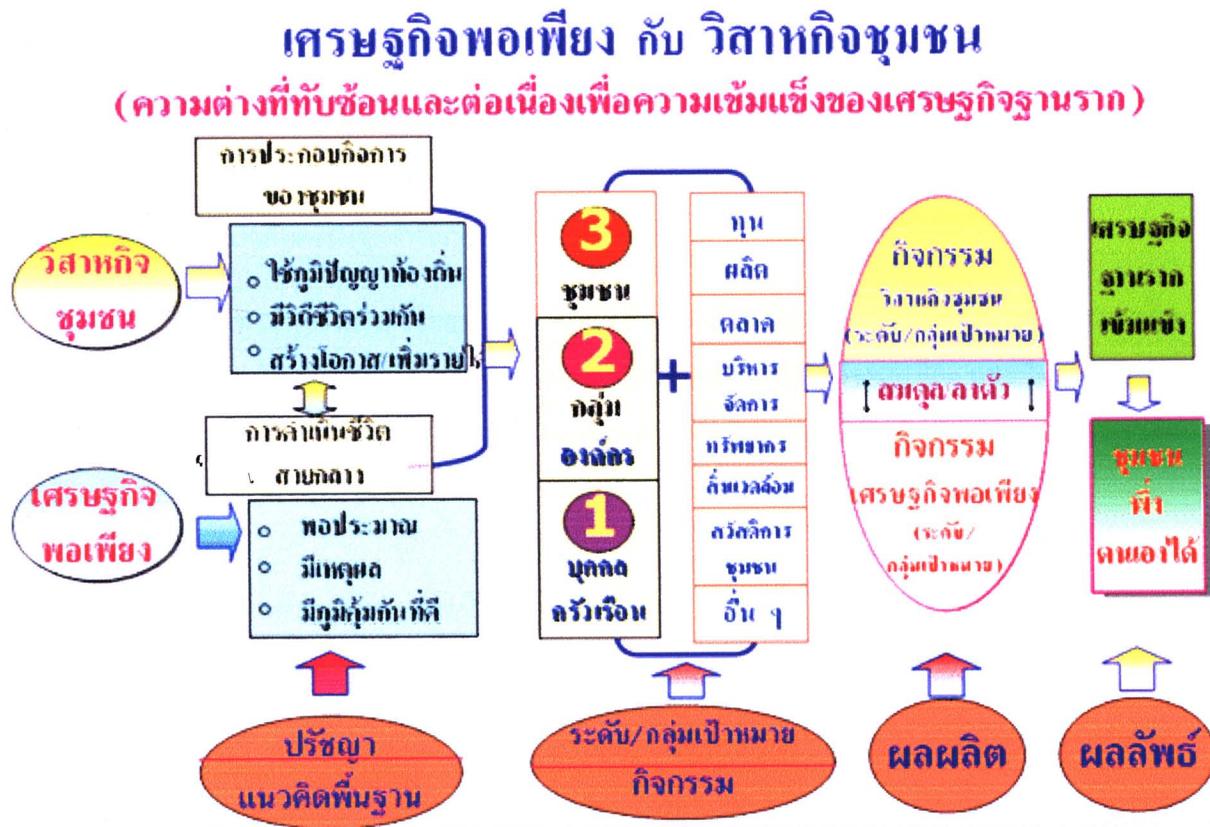
การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัติดังกล่าว

ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ บทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจถึงแนวคิดหลักการวิเคราะห์ ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาาร่วมกันของทุกคนในชุมชนมิใช่ของคนใดคนหนึ่ง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ซึ่งอาคม ใจแก้ว (2534) กล่าวว่าทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลายๆประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศและประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริง การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นกรมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่ารายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (อาคม ใจแก้ว, 2534 : 75)

นายมนูญ สอนเกิด ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาทุน สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กล่าวว่าสรุปสาระสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ประเด็นว่า 1) วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการประกอบกิจการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ 2) การประกอบกิจการต้องมุ่งเน้นการใช้ภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และ 3) มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ทั้งในระดับครัวเรือน กลุ่ม/องค์กรและเครือข่าย และชุมชนเช่นกัน

แผนภูมิ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน



โดยรวมแล้ว ถึงแม้ว่าแนวความคิดพื้นฐานและปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” กับ “วิสาหกิจชุมชน” จะไม่เหมือนกันทั้งหมดทุกประเด็น แต่หากได้พิจารณาให้ลึกกลงไปถึงองค์ประกอบอื่น ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานแล้วก็จะเห็นได้ว่าไม่ได้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงเช่นกัน ตรงกันข้ามกลับ มีความทับซ้อน ที่เป็นการเสริมหนุน และต่อเนื่องกันอย่างชัดเจน ในลำดับถัดมาเมื่อพิจารณาถึงระดับกลุ่มเป้าหมาย และกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็ล้วนมุ่งไปที่กลุ่มเป้าหมาย 3 ระดับ ตั้งแต่ครัวเรือน กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย และชุมชน ที่เกี่ยวข้อง กับกระบวนการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการอย่างชาญฉลาด ด้วยความสมดุล และลงตัวในด้านต่างๆ อาทิ ด้านทุน ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม และด้านสวัสดิการ เป็นต้น ฉะนั้น โดยรวมการที่ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ภายใต้อุทธศาสตร์หลัก 3 ด้าน คือ “ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จึงเป็นการถูกต้องและแยกจากกันไม่ได้ เพราะต่างก็มีความทับซ้อนกันอยู่ทั้งในปรัชญาและแนวคิดพื้นฐาน กลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการที่จะนำไปสู่กิจกรรมผลิตและผลลัพธ์ในระดับ

ของกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งได้แก่ บุคคล/ครัวเรือน กลุ่ม/องค์กรและเครือข่าย และชุมชน เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายสุดท้ายเดียวกัน ซึ่งก็คือ “เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง” และ “ชุมชนพึ่งตนเองได้” นั่นเอง (http://cddweb.cdd.go.th/cdregion03/cdr03/EC_visas.htm)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้จัดสัมมนาเรื่องสถานการณ์องค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในประเทศไทยปี 2530 – ปัจจุบัน และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง และได้สังเคราะห์ผลการวิจัยที่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2552)

สรุปงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษา

เพ็ญนิ แรธอทและคณะ (2551) ได้สังเคราะห์งานวิจัยจำนวน 301 เล่ม งานที่นำมาสังเคราะห์แม้การศึกษาค้นคว้าจะมีขอบเขตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – พ.ศ. 2550 แต่งานในระยะแรกจะมีน้อยจนหลังจากปี พ.ศ. 2543 พบว่า เป็นช่วงที่มีงานวิจัยทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดคือมีจำนวน 31 เล่ม แยก เป็นงานระดับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต 2 เล่ม มหาบัณฑิต 18 เล่ม งานวิจัยส่วนบุคคล 9 เล่ม ชุดโครงการ 1 ชุด และงานวิจัยของหน่วยงาน 1 เล่ม และในภาพรวมของงานวิจัยทั้งหมดมีงานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต 9 เล่ม วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต 183 เล่ม วิจัยส่วนบุคคล 78 เล่ม ชุดโครงการ 20 ชุด และงานวิจัยของหน่วยงาน 2 เล่ม

การวิเคราะห์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษาไม่ได้ประเมินงานวิจัยตามตัวชี้วัดอย่างเคร่งครัด เป็นต้นว่า อภิชัย พันธเสนและคณะ (2549) กล่าวถึงการประเมินเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ ได้แก่ การเข้าข่าย คือ มีหลักการบางอย่างหรือหลายอย่างของเศรษฐกิจพอเพียงแต่ไม่ครอบคลุมทุกด้าน เข้าใจ หมายถึง สามารถอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าถึง หมายถึง เข้าใจและเป็นตัวอย่างได้เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตของผู้ปฏิบัติตน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อภิชัย พันธเสนและคณะ (2549) การพิจารณาตามตัวแปรที่ศึกษา ที่อยู่ในข่ายลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง และจำแนกตามวัตถุประสงค์ตลอดจนลักษณะคำถามวิจัย องค์ความรู้ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1. งานวิจัยที่ศึกษาบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม ที่จัดสอนมากได้แก่คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน การแบ่งปันและความอดทน และเมื่อผู้เรียนเข้าใจจึงเป็นปัจจัยหลักในการรับปฏิบัติ ขณะเดียวกันปัจจัยด้านกระบวนการขับเคลื่อนหรือรูปแบบการถ่ายทอด การสื่อสารก็เป็นส่วนสำคัญให้ผู้เรียนรับการถ่ายทอด บทบาททางสังคมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมประเพณียังคงเป็นปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกันชุมชนที่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรต้องดำเนินชีวิตไปในทุกด้านโดยเริ่มจากเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและจิตใจ

2. งานวิจัยที่ศึกษายุทธศาสตร์หรือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่เป็นลักษณะกระบวนการ (Process) ซึ่งจะเป็นโครงการด้านพัฒนาด้านศักยภาพ การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนด้านเศรษฐกิจพอเพียง

3. โครงการบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นงานวิจัยที่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติการศึกษาสภาพสังคมที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในด้าน การประกอบอาชีพ การสร้างหลักสูตรบูรณาการในสาระการเรียนรู้ การสังเคราะห์ ภูมิปัญญาไทยด้านต่างเพื่อศึกษาความเชื่อมโยงและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรความรู้ในประเด็นนี้พบว่ามีการนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางและชัดเจนในโรงเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 แม้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะยังไม่ชัดเจน เพราะเป็นการประเมินในภาพรวมจึงยังไม่สะท้อนความสำเร็จ ประกอบกับมีจุดอ่อนในบางประการ แต่นโยบายที่ชัดเจนน่าจะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องโดยมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งได้ทำการศึกษาถึงการพัฒนาคุณลักษณะ ซึ่งเป็นตัวป้อน (input) หลักตัวหนึ่งของระบบการเกิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การปลูกฝัง คุณธรรมและการให้ความรู้ ขณะเดียวกันการศึกษาวิจัยในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการประกอบอาชีพจะสัมพันธ์กับการเกษตรเป็นหลัก ข้อค้นพบที่ได้จากโครงการเหล่านี้ควรได้รับการเผยแพร่ถ่ายทอดให้ประชาชนผ่านการเรียนรู้ในระบบหรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์อย่างแท้จริง

4. งานวิจัยที่พัฒนาและศึกษาความเข้าใจด้านเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการศึกษาค้นคว้าเห็นทัศนคติ การให้ความรู้ การรับรู้หรือแหล่งที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและมีทัศนคติในเชิงบวกต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่น่าสนใจคือประชาชนที่เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจะได้รับการเรียนรู้จากสื่อโทรทัศน์และมีความเห็นว่าหนังสือพิมพ์ไม่ได้ให้ความรู้ที่ชัดเจนเท่ากับสื่อโทรทัศน์ สำหรับครูผู้สอน การวิจัยพบว่ามี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง

ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จากงานวิจัยสะท้อนว่าแม้จะแยกกลุ่มงานวิจัยจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นหลัก แต่ก็ไม่สามารถจำแนกกลุ่มงานวิจัยดังกล่าวออกจากกันอย่างชัดเจน แต่มีลักษณะที่สำคัญและตอบคำถามซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นที่ อภิชัย พันธเสนและคณะ (2549) ได้กล่าวไว้ว่าการดำเนินงานวิจัยส่วนใหญ่จะดำเนินการในลักษณะเฉพาะ การที่จะเป็นการแสดงผลสังเคราะห์ในลักษณะเป็นองค์รวมอาจทำได้ยาก

ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากกรอบการวิเคราะห์เชิงระบบ งานวิจัยบางชิ้นเน้นปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม บางชิ้นเน้นกระบวนการ มีงานวิจัยส่วนหนึ่งเน้นปัจจัยนำเข้าโดยไม่ได้ระบุเป้าหมายว่าเป็นการสร้างคุณธรรมและความรู้เพื่อเป็นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่เป็นการพัฒนาในฐานของ การพัฒนาทรัพยากรที่มีค่าของสังคม ซึ่งเป็นลักษณะที่เน้นวิชาการหลายคนได้ตั้งข้อสังเกตไว้แล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย

การพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับความรู้จึงเป็นวิถีปกติไม่ใช่จุดเน้นเพื่อนำไปสู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นถ้าใช้กรอบคิดในการสังเคราะห์ระบบเศรษฐกิจพอเพียงของ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) พิจารณางานวิจัยที่แทบจะไม่มีงานวิจัยที่ดำเนินการครบทั้งระบบ จากตัวป้อนไปถึงผลกระทบของการดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ต่างมีจุดเน้นในการเชื่อมโยงอย่างน้อย 2 ประเด็น ในกรอบของการวิเคราะห์เชิงระบบเป็นต้นว่า พัฒนาตัวป้อนและกระบวนการ ประยุกต์ใช้กระบวนการส่งเสริมกระบวนการเพื่อนำไปสู่การผลิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

สรุปงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบอุตสาหกรรม

พินิจวัฒน์ ศิริเวช และคณะ (2551) ได้สังเคราะห์งานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2550 มีงานวิจัยทั้งสิ้น 342 เรื่อง โดยได้แบ่งงานวิจัยเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมครัวเรือน อุตสาหกรรมชุมชน และอุตสาหกรรมผสมผสาน ในการสังเคราะห์ได้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) งานวิจัยที่เข้าข่ายตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ โครงการที่มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่สอดคล้องกับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันข้อใดข้อหนึ่ง หรือ 2 ข้อ โดยความพอประมาณจะครอบคลุมการพึ่งตนเอง ความมีเหตุผลในการจัดการบริหาร การมีภูมิคุ้มกัน คือการใช้เทคโนโลยีให้ถูกหลักวิชา แต่มีราคาถูก ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ 2) งานวิจัย ที่เข้าใจ คือ งานที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับองค์ประกอบ 3 ประการ 3) งานวิจัยที่เข้าถึงต้องมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับองค์ประกอบ 3 ประการ และเงื่อนไข 2 ประการ (ความรู้และคุณธรรม) ผลงานวิจัยแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

1) กลุ่มอุตสาหกรรมครัวเรือน มีผลงานวิจัยเข้าข่าย 23 เรื่อง (36.51%) ระดับเข้าใจ 1 เรื่อง (1.59%) ระดับเข้าถึง 39 เรื่อง (61.90%)



2) กลุ่มอุตสาหกรรมชุมชน มีผลงานวิจัยเข้าข่าย 59 เรื่อง (43.28%) ระดับเข้าใจ 32 เรื่อง (23.88%) ระดับเข้าใจถึง 44 เรื่อง (32.83%)

3) กลุ่มอุตสาหกรรมผสมผสาน มีผลงานวิจัยเข้าข่าย 81 เรื่อง (47.37%) ระดับเข้าใจ 43 เรื่อง (29.66%) ระดับเข้าใจถึง 21 เรื่อง (14.48%)

จากอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่ม จะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมชุมชน เป็นกลุ่มที่มีแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าใจถึง 44 เรื่อง จากงานวิจัย 134 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 32.83 ซึ่งเป็นงานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2550 จะสังเกตได้ว่าในกลุ่มอุตสาหกรรมครัวเรือน มีจำนวนงานวิจัย 63 เรื่อง มีระดับเข้าใจถึงจำนวน 39 เรื่อง (61.90%) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงในสัดส่วนที่สูงนี้อาจเป็นเพราะอุตสาหกรรมครัวเรือนดำเนินการอยู่บนฐานการจัดการธุรกิจตามที่ อภิชาติ พันธเสน ได้ศึกษาวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและสรุปหลักการไว้ 9 ประการ คือ (1) การใช้เทคโนโลยีถูกหลักวิชา แต่มีราคาถูก (2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด (3) เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงานคนไว้ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์ (4) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ (5) ไม่โลภจนเกินไป ไม่เน้นกำไรเป็นหลัก (6) ชื่อสัตย์ สุจริต ในการประกอบการ ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอาर्डเอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้าตลอดจนไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (7) เน้นการกระจายความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อให้เกิดหนี้เงินเกินความสามารถในการบริหารจัดการ (9) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่นภูมิภาค ตลาดในประเทศ ตลาดต่างประเทศตามลำดับเป็นหลัก ที่สำคัญเศรษฐกิจพอเพียงเน้นในเรื่องความเป็นธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของทุกฝ่าย ความโปร่งใสในการบริหารจัดการและความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรม

เมื่อพิจารณากลุ่มอุตสาหกรรมผสมผสานจากงานวิจัย 145 เรื่อง มีงานระดับเข้าใจถึง 21 เรื่อง (14.48%) ซึ่งโดยภาพรวมแล้วกลุ่มอุตสาหกรรมผสมผสานมีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงน้อยที่สุดสอดคล้องกับที่ อภิชาติ พันธเสน (2549) สรุปว่า อุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก หรือมีส่วนของการตลาดต่างประเทศสูง จะมีคะแนนตามเกณฑ์ของเศรษฐกิจพอเพียงต่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักของเศรษฐกิจพอเพียงอาจประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออกไม่คืนัก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนสูง ใช้แรงงานมาก อีกทั้งยังพยายามช่วงชิงโอกาสจากสถานการณ์ของตลาดต่างประเทศที่เอื้ออำนวยเพื่อให้ผลกำไรที่สูงขณะเดียวกันอุตสาหกรรมดังกล่าวที่มีความเสี่ยงสูง แต่อุตสาหกรรมเหล่านั้นมักเน้นการผลัดภาระความเสี่ยงไปสู่คนงาน ดังนั้น เมื่อสถานการณ์ตลาดส่งออกไม่อำนวย อุตสาหกรรมเหล่านี้จะลดการผลิต ลดการจ้างงาน มีปัญหาต่อลูกค้าตามมา ในแง่มุมของประเทศการพึ่งพาการส่งออกเป็นหลักจึงเป็นกิจกรรมที่ไม่ยั่งยืนไม่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและจะมีปัญหาเกิดขึ้นพร้อมกับวัฏจักรทางเศรษฐกิจตลอดเวลา

อนึ่งผู้สังเคราะห์ได้แยกวิจัยเป็นรายด้านภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากผลงานวิจัย 342 เรื่องของกลุ่มอุตสาหกรรม สรุปว่าวิจัยที่มีประเด็นความพอประมาณ ประเด็นความมีเหตุผลมีภูมิคุ้มกันมีคุณธรรม และความรอบรู้ที่เหมาะสม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการแยกวิเคราะห์ในคุณลักษณะที่เป็นองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยในทางที่ควรแล้วคุณลักษณะทั้งหมดไม่ควรถูกแยกมาวิเคราะห์ ควรได้ประเมินในภาพรวมเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงในลักษณะต่างๆ ในประเด็นที่ต้องสัมพันธ์กัน

อย่างไรก็ตาม พิชณวัฒน์ ศิริเวชและคณะ (2550) ได้เสนอแนะความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบอุตสาหกรรม โดยกำหนดกรอบความหมายของคุณธรรมในระบบอุตสาหกรรมไว้ดังนี้

1. เลือกใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ท้องถิ่นประกอบกับองค์ความรู้ท้องถิ่นประกอบกับองค์ความรู้ทันสมัยเท่าที่จำเป็นตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้นๆ โดยไม่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย
2. กิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรที่ต้องเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างสูงสุดและชุมชนท้องถิ่นนั้นๆจะต้องได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคเท่ากัน
3. คำนึงถึงศีลธรรม จริยธรรมที่เป็นรากฐานของสังคม ชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงหลักธรรมาภิบาลที่เป็นสากลด้วย
4. คำนึงถึงการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย รวมถึงผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน
5. กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ต้องมีคุณภาพดี

จากนั้น พิชณวัฒน์ ศิริเวช และคณะ ได้นำอุตสาหกรรม 3 กลุ่มมาสังเคราะห์ตามรูปแบบอุตสาหกรรมแนว Commercial ของกลุ่ม อุตสาหกรรมหมอนไหม อุตสาหกรรมเกี่ยวกับยางพารา และอุตสาหกรรมเกี่ยวกับมันสำปะหลัง

พิชณวัฒน์ ศิริเวชและคณะ (2550) ชี้ประเด็นว่า กลุ่มคัสเตอร์หมอนไหมมีแนวโน้มของ การปรับเข้ารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงได้ไม่ยาก เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสัมพันธ์กับฐานเกษตรกร และภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีที่นำมาใช้ เกษตรสามารถเข้าถึงได้ โดยอาจพัฒนาจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การใช้สีธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความคงอยู่และพ้นจากสารการใช้ส่วนต่างๆ ของดินหมอนให้เป็นประโยชน์ด้านต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่เกษตรกรผสมผสานได้โดยไม่ยาก

อุตสาหกรรมยางพาราเป็นอีกประเภทหนึ่งที่จะเป็น Commercial cluster ได้ นับแต่การเกิดผลพลอยได้จากการปลูกยาง นำไปสู่สิ่งแวดลอมที่สมบูรณ์ในลักษณะของการเพิ่มพื้นที่สีเขียว การเกิดธุรกิจสืบเนื่องจากสวนยางโดยเฉพาะอย่าถ้ามีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพ และมีผลต่อเนื่องไปถึงการทำอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์จากยางไม้ที่หมอดอายุการใช้น้ำยาง ซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงงานเฟอร์นิเจอร์

นำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงของโรงงานอุตสาหกรรม นำยางพารานำไปผลิตและแปรรูปก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่างๆ

อุตสาหกรรมเกี่ยวกับมันสำปะหลัง พืชฉนวน ซีริเวซ และคณะ (2550) ให้ข้อคิดในด้าน Cluster ของมันสำปะหลังว่าควรมีการวิจัย การบริหาร การจัดการ การส่งเสริมให้ถูกต้องและเป็นธรรมในทุกๆขั้นตอนของการผลิต ด้านความมีเหตุผลเสนอให้วิจัยพัฒนามันปะหลังให้เหมาะสมกับภูมิที่ปลูก ด้านภูมิคุ้มกันเสนอให้มีการวิจัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ทำจากมันสำปะหลัง การนำเอาส่วนต่างๆของมันสำปะหลังมาใช้ประโยชน์ ด้านความรู้คู่คุณธรรมเสนอให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้มันสำปะหลังอย่างมีคุณค่าและมีประสิทธิภาพ พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการใช้ประโยชน์จากมันสำปะหลังและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องโดยไม่อันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

สรุปงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์

สิทธิพร เสนศิริ (2551) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2550 ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ โดยมีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

1. ความพอประมาณ ของผลงานวิจัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางสังเคราะห์โดยใช้องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 มีการวัดผล คือ มีการวางแผนการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่มีอยู่ โดยต้องมีบันทึกการใช้งานเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ได้รับสูงสุด

1.2 มีความพอดีหรือพอเหมาะควร คือ ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยพิจารณาถึงความสำคัญในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์มาใช้ปฏิบัติงานต่างๆ โดยไม่ใช้เงินเกินความจำเป็นสร้างภาระแก่ตนเอง องค์กรของตน ผู้อื่น หรือประมาณแผ่นดินโดยไม่ควร

1.3 ความคุ้มค่าสูงสุด คือ มีการปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่มีอยู่เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด หรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระบบอื่นๆโดยไม่ต้องลงทุนใหม่

2. ความมีเหตุผล ของผลงานวิจัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางสังเคราะห์โดยใช้องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ความจำเป็น คือ การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์มาใช้งานต้องคำนึงถึงความจำเป็นที่ต้องใช้ (หรือต้องมี) ด้วย

2.2 ความตระหนักรู้ คือ การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์มาใช้งาน ต้องคำนึงถึงปัญหาหรือผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบรวมถึงประโยชน์ที่จะได้รับด้วย

2.3 ความมีระบบ คือ มีการวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์อย่างมีระบบขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักการและตรรกะ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ของผลงานวิจัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางสังเคราะห์โดยใช้องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 ภูมิคุ้มกันที่ดีด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ คือ มีการเตรียมตัวให้พร้อมไปกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป มีความเข้าใจในเทคโนโลยีและการประยุกต์เทคโนโลยีจะนำไปสู่การพัฒนาซอฟต์แวร์หรือฮาร์ดแวร์โดยไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศหรือรู้จักการเลือกเทคโนโลยีที่คุ้มค่าคุ้มราคา

3.2 ภูมิคุ้มกันที่ดีด้านบุคลากร คือ มีการเรียนรู้พัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพิ่มพูนองค์ความรู้ให้กับบุคลากรเพื่อรองรับกับเครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยในอนาคต โดยไม่ถูกเอาเปรียบจากต่างประเทศ

นอกจากนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจที่สำคัญต่อการดำเนินงานวิจัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ให้อยู่ในระบบพอเพียงนั้น อย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. **เงื่อนไขความรู้** ที่สำคัญต่อการดำเนินการวิจัยเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ให้อยู่ในระดับพอเพียง มีดังนี้

1.1 มีความรู้รอบด้านครบถ้วน คือ เป็นผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านและครบถ้วน

1.2 มีความรอบคอบ คือ มีความรอบคอบที่จะนำความรู้ที่ได้จากผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นการปฏิบัติ

1.3 เป็นความรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง คือ เป็นงานวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ที่สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ซึ่งใช้ได้ผลจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน

2. **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่สำคัญต่อการดำเนินการวิจัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ให้อยู่ในระดับพอเพียง มีดังนี้

2.1 สนับสนุนการตรวจสอบที่ดีมีธรรมาภิบาล คือ เป็นผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่ช่วยสนับสนุนการตรวจสอบที่มีธรรมาภิบาล โดยนำมาใช้เพื่อควบคุมการปฏิบัติงานต่างๆให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง

2.2 มีความภาคภูมิใจ คือ เป็นผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่ใช้ความภาคภูมิใจในการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ให้สัมฤทธิ์ผลโดยไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศ

2.3 มีภูมิปัญญา คือ เป็นผลงานวิจัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่มีความพยายามที่จะสร้างนวัตกรรมที่ทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์แสดงถึงภูมิปัญญาเพื่อแก้ปัญหาโดยสามารถนำไปต่อยอดหรือประยุกต์ใช้ได้

2.4 ช่วยส่งเสริมคุณธรรมและการแก้ปัญหา คือ เป็นผลงานวิจัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์ ที่เกิดประโยชน์เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน และส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมในด้านการส่งเสริมคุณธรรมและการแก้ปัญหาวิกฤตสังคมไทย

โดยแนวคิดนี้เมื่อมาประยุกต์เข้ากับด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์แล้วมีความสัมพันธ์กันได้โดยหลักเหตุผลทั้งในด้านการมุ่งสู่ความทันสมัยด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศการพัฒนาแล้วก้าวให้ทันผู้อื่น ตลอดจนการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรักษาความสมดุลของเศรษฐกิจภายในครอบครัว ขยายออกไปชุมชน และรวมกันเป็นสังคมได้

ผลการสังเคราะห์สรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

1. งานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ งานวิจัยที่เลือกมาศึกษาและวิเคราะห์ จำนวน 59 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้าง ออกแบบพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อพัฒนาระบบการศึกษา เนื่องจากงานวิจัยด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการบนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่ในส่วนของ การสร้าง ออกแบบ และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อระบบการศึกษานั้นมีส่วนสอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนในด้านเศรษฐกิจในระยะยาวได้ และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับประเทศในการผลิตบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับกับสภาพการณ์ต่างๆในยุคสารสนเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมหรือวิชาชีพ รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ต่างๆในอดีตซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบสำหรับคนรุ่นใหม่ที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถด้านต่างๆ รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมอื่นๆ ตามค่านิยมและคุณธรรมในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขของเศรษฐกิจคือการมีความรู้คู่คุณธรรม ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญ

ของการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาประเทศ เนื่องจากในยุคสารสนเทศ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ ซึ่งประกอบกันเป็น “สารสนเทศ” นั้นสามารถสื่อสารได้สะดวกรวดเร็ว และกว้างขวาง ตั้งแต่ในระดับบุคคลขึ้นไปถึงระดับองค์กร อุตสาหกรรม สังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างไม่มีพรมแดน ทั้งนี้เนื่องมาจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวได้เกิดขึ้นในกิจกรรมและวงการต่างๆ และนับเป็นความกลมกลืน สอดคล้องกันอย่างยิ่งที่การพัฒนาบุคลากรในสังคมอันประกอบด้วยภาคการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นเรื่องของการเรียนรู้สารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือที่สามารถนำประโยชน์มาสู่วงการศึกษาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม หากรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าต่อการลงทุน ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม โดยที่ความรู้เป็นสิ่งที่ได้จากความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้ได้ประโยชน์สูงสุด แต่ในขณะเดียวกันความรู้ดังกล่าวต้องถูกกำกับด้วยคุณธรรมที่สำคัญมากในกรณีนี้ คือ ความซื่อสัตย์สุจริตและการเอื้อเฟื้อแบ่งปันความรู้ดังกล่าว

ผู้วิจัยได้ใช้ตารางแจกแจงวิเคราะห์คุณลักษณะที่พบในงานวิจัย สรุปได้ว่า งานวิจัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะเน้นงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบหรือซอฟต์แวร์เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน งานวิจัยจะมีการวัดผลและมีความคุ้มค่า มีความจำเป็น ความตระหนักรู้ นำไปใช้งานได้จริง มีการวิเคราะห์และออกแบบระบบอย่างเป็นขั้นตอน และประเมินว่ามีเงื่อนไขคุณธรรมครบถ้วน แต่พบว่าขาดเงื่อนไขของความรู้ในส่วนของการรอบคอบ กล่าวคือ ระบบจำนวนมากขาดการบูรณาการเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับระบบ เช่น ระบบบริการห้องสมุดไม่มีการเชื่อมโยง ระบบการลงทะเบียนของมหาวิทยาลัย หรือระบบการเรียนการสอนและการวัดผลในระบบทะเบียน นอกจากนี้ระบบที่พัฒนาจำนวนมากยังใช้ซอฟต์แวร์ที่เป็นรหัสเปิด (Open source) แล้วก็ตาม และยังไม่มียานวิจัยที่พัฒนาอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมากเพียงพอที่สามารถใช้งานทดแทนการนำเข้า ซึ่งหมายความว่าความสามารถพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของไทยยังไม่สูงพอ

2. ผลงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงทางนิเทศศาสตร์ ผลงานที่เลือกมาศึกษาและวิเคราะห์จำนวน 19 เรื่อง เนื่องจากการที่ภาวะเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงส่งผลให้การดำเนิน ชีวิตของประชาชนในแต่ละชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงตามไปนั้นจะต้องนำวิถีการดำเนินชีวิตไปสู่สันติสุข และสันติสุขอันพึงมีพึงได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของสังคมนั้นๆด้วย ผู้วิจัยได้เลือกมาศึกษาวิเคราะห์ผลงานวิจัยนิเทศศาสตร์ที่เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชน กลยุทธ์การสื่อสาร ในการสร้างชุมชนหรือสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงปัจจัยนำไปการสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชน การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาชุมชน สังคมและประเทศ เพื่อให้ชุมชนเป็นที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การสังเคราะห์โดยการแจกแจงตารางคุณสมบัติ สรุปได้ว่า งานส่วนใหญ่ขาดการวัดผลและความคุ้มค่าขาดภูมิคุ้มกันด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ และขาดความรอบคอบเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามมีงานทางนิเทศศาสตร์ 3 เรื่องที่สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครบทุกคุณลักษณะ เช่น การเผยแพร่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนสู่มวลชน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านสามขาและชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง ที่เป็นการนำเทคโนโลยีที่พอเหมาะเพื่อลดช่องว่างของการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ ในด้านปัจจัยความคุ้มค่าสูงสุด ผู้วิจัยในกรณีดังกล่าวเน้นเรื่องความร่วมมือและกระบวนการยอมรับของชุมชน สิทธิพร เสนศิริ และคณะ ประเมินว่า สามารถนำมาใช้ในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เงื่อนไขความรู้ที่ปฏิบัติได้จริง ด้านการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ได้รับการสนับสนุน การตรวจสอบที่ดี สร้างภูมิปัญญาและแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน งานวิจัยเรื่อง บทบาทสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาบทบาทและสำนึกของสื่อมวลชนไทยในการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ต่อสังคม และงานวิจัย เรื่อง วิทยุภาคภาษาชาวเขา : กระบวนการสนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่สูง

สรุปงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบสุขภาพ

กสิวัฒน์ ศรีประดิษฐ์และคณะ (2551) ได้สังเคราะห์ผลงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบสุขภาพจากงานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2550 จากการประชากรงานวิจัย 567 เรื่อง มีงานวิจัยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 เรื่อง จากฐานยุทธศาสตร์การดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข ได้มีการพัฒนาแผนสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ซึ่งเป็นแผนชี้นำทิศทางการพัฒนาสุขภาพในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554 โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การพัฒนาสุขภาพไทยไปสู่ระบบสุขภาพพอเพียงสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นแนวทางจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สาระสำคัญในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 แบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ

ภาคที่ 1 มิติสุขภาพไทย : เป็นการทบทวนให้เห็นถึงสุขภาพใหม่ในการพัฒนาสุขภาพที่ผ่านมา โดยรวมถึงสถานการณ์และพลวัตใหม่ในระบบสุขภาพไทยและบริบทใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

ภาคที่ 2 เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาสุขภาพ และระบบสาธารณสุขที่เป็นอยู่ โดยรวมถึงสถานการณ์ปัญหาสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บ และสถานการณ์ระบบโครงสร้างและกลไกการจัดการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ภาคที่ 3 ปรัชญาแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่ระบบสุขภาพพอเพียง ครอบคลุมถึง (1) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและระบบสุขภาพพอเพียง : หลักการ แนวคิด และทิศทางในช่วงแผนพัฒนา

สุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 (2) วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์และเป้าหมาย การพัฒนา (3) ยุทธศาสตร์ กลวิธี และมาตรการสู่ระบบสุขภาพพอเพียง

ภาคที่ 4 การแปลงแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ประกอบด้วย การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติการทางสังคมและข้อเสนอบทบาทวิถี และข้อเสนอบทบาทภาคีการพัฒนา ส่วนแนวทางการติดตาม กำกับ ประเมินผลในยุทธศาสตร์หลักสู่ ระบบพอเพียงได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ ไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างเอกภาพและธรรมาภิบาลในการจัดการสุขภาพ เน้นการป้องปราม การทุจริต คอร์รัปชัน และเน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี เป็นการเสริมสร้างธรรมาภิบาล ในระยะยาว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างวัฒนธรรมสุขภาพและวิถีชีวิตที่มีความสุขในสังคมแห่งสุขภาพจะ โดยเร่งรัดงานสุขภาพเชิงรุกเพื่อสร้างหลักประกันความปลอดภัยอย่างพอเพียงใช้ชีวิตประจำวันทั้งด้าน อาหาร ยา ผลิตภัณฑ์สุขภาพ การประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และประชาสังคมที่มีความสุข

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างระบบบริการสุขภาพและการแพทย์ให้ผู้รับบริการมีความอุ่นใจ ผู้ให้บริการมีความสุขดำเนินการภายใต้นโยบายการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างระบบภูมิคุ้มกันเพื่อลดผลกระทบจากโรคและภัยคุกคามสุขภาพ โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการควบคุมโรค ควบคุมปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบด้านสุขภาพการ เปลี่ยนแปลงต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างทางเลือกสุขภาพที่หลากหลายผสมผสานภูมิปัญญาไทยและสากล รวมถึงการแพทย์ทางเลือกพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่มีความปลอดภัย

ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างระบบสุขภาพฐานความรู้ด้วยการจัดการความรู้ในทุกระดับองค์กร ด้านสุขภาพ

ในการสังเคราะห์งานวิจัยได้กำหนดเกณฑ์การสังเคราะห์ผลงานวิจัย โดยจำแนกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- | | | |
|-----------------|----------------|---------------------------------|
| 1. ความพอประมาณ | ผ่าน 6 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับมาก |
| | ผ่าน 4 – 5 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร |
| | ผ่าน 3 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก |
| | ผ่าน 2 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับน้อย |
| | ผ่าน 1 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับน้อย |
| 2. ความมีเหตุผล | ผ่าน 7 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับมาก |
| | ผ่าน 5 – 6 ข้อ | = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร |

- ผ่าน 3-4 ข้อ = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก
 ผ่าน 2 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
 ผ่าน 1 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
3. มีภูมิคุ้มกัน
 ผ่าน 8-9 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาก
 ผ่าน 6-7 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร
 ผ่าน 4-5 ข้อ = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก
 ผ่าน 2-3 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
 ผ่าน 1 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
4. บนเงื่อนไขความรู้
 ผ่าน 6 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาก
 ผ่าน 4-5 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร
 ผ่าน 3 ข้อ = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก
 ผ่าน 2 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
 ผ่าน 1 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
5. และบนเงื่อนไขคุณธรรม
 ผ่าน 7-8 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาก
 ผ่าน 5-6 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร
 ผ่าน 3-4 ข้อ = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก
 ผ่าน 2 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
 ผ่าน 1 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
6. คู่เป้าประสงค์องค์รวมบริการสุขภาพเศรษฐกิจพอเพียง
 ผ่าน 8-10 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาก
 ผ่าน 5-7 ข้อ = มีความพอเพียงระดับมาพอสมควร
 ผ่าน 3-4 ข้อ = มีความพอเพียงระดับค่อนข้างมาก
 ผ่าน 2 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย
 ผ่าน 1 ข้อ = มีความพอเพียงระดับน้อย

สรุปผลการสังเคราะห์งานวิจัยระบบสุขภาพ

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2550 พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2550 มีงานวิจัยระบบสุขภาพเศรษฐกิจพอเพียงจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 57 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

องค์ความรู้สำคัญที่ได้เป็นการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีผลลัพธ์ชัดเจนดังนี้

1. บริการสุขภาพดีเริ่มที่บ้าน (Home Health Care) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษาผลการดำเนินงานที่ประชาชนได้รับจากการที่รับบริการสุขภาพดีเริ่มที่บ้าน ทั้งด้านความรู้ ด้านความเข้าใจ การเข้าถึงบ้านและครอบครัว การให้ความเข้มแข็ง ผลคือ ประชาชนมีภาวะสุขภาพดี มีความสามารถในการพึ่งตนเองต่อการดูแลสุขภาพและครอบครัวอย่างถูกต้อง ประหยัดค่าใช้จ่ายในการให้บริการของหน่วยงานบริการสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะประชาชนไม่ต้องเดินทางมาที่สถานบริการ ไม่ต้องหยุดประกอบอาชีพในวันที่ต้องการรับบริการ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดในงานวิจัยพบว่า งานวิจัยกลุ่มนี้มีความพอเพียงในระดับมาก

2. บริการสร้างเสริมสุขภาพดีในชุมชน (Community as a whole Healthy Promotion) เป็นการให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่ยังไม่เจ็บป่วยและให้บริการลักษณะนี้เป็นการดำรงไว้หรือเป็นการสร้างภาวะสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ด้วยความพอประมาณในการจ่ายค่าบริการ ไม่ต้องเดินทางช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่าย ประชาชนสามารถดูแลสุขภาพตนเอง อย่างถูกต้อง ถูกหลักวิชาการและสามารถพึ่งพากันเองในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่สุขภาพเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำตลอด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์งานวิจัยกลุ่มนี้จะอยู่ในระดับมีความพอเพียงระดับมากพอสมควร

3. บริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ เป็นงานที่ศึกษาการบริการเบื้องต้นในชุมชนที่อาการและความเจ็บป่วยอยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงเป็นการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในครอบครัวและชุมชน โดยจัดบริการให้ผู้นำชุมชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมประสานกับเจ้าหน้าที่รับความรู้ ความเข้าใจ การจัดบริการลักษณะนี้จะครอบคลุมสุขภาพบุคคล สุขภาพสิ่งแวดล้อม ผลกระทบจากการประกอบอาชีพ การป้องกันโรคติดต่อในชุมชนรวมถึงการสร้างเสริมสุขภาพที่บ้าน และการป้องกันโรค เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ของผู้วิจัย งานกลุ่มนี้มีความพอเพียงในระดับน้อย

4. บริการสุขภาพภาคประชาชน เป็นบริการที่ให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้าร่วม อสม. ได้รับการอบรมดูแลสุขภาพเบื้องต้นที่ไม่ซับซ้อน เป็นการเจ็บป่วยที่พบบ่อยในชีวิตประจำวันการอบรมจะทำให้ได้รับความรู้ถูกต้องตามหลักวิชา และมีการกำหนดขอบเขตที่ อสม. จะสามารถให้บริการดูแลสุขภาพเบื้องต้นแก่เพื่อนบ้านได้ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด งานวิจัยกลุ่มนี้มีความพอเพียงระดับน้อย

กสิวัฒน์ ศรีประดิษฐ์และคณะ (2551) ยังได้เสนอแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระบบสุขภาพไว้ดังนี้

1. สร้างแกนนำเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนให้แต่ละเครือข่ายดำเนินการให้สอดคล้องกับบริการสุขภาพเศรษฐกิจพอเพียงหรือสร้างกระแสเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลุ่มย่อยก่อนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการดำเนินงานในแต่ละบริการ
2. ดำเนินการขับเคลื่อน โดยอาศัยการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อถอดบทเรียนเศรษฐกิจพอเพียงระบบสุขภาพจากกิจกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ได้จากการนำร่องหรือขยายการดำเนินงานให้ต่อเนื่อง
3. รวบรวมแนวคิดเผยแพร่ในลักษณะคู่มือ ตำรา หรือการอบรมสัมมนาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
4. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันด้วยวิธีการเรียนรู้จากการลงมือกระทำ
5. การร่วมลงมือปฏิบัติจะสร้างทัศนคติความเป็นเจ้าของงานก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย

สรุปงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการจัดการทรัพยากรและการจัดการฟาร์ม

สุภาวดี โพธิยะราชและคณะ (2551) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการจัดการทรัพยากรและการจัดการฟาร์มของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2550 มีผลงานที่นำมาสังเคราะห์ 314 เรื่อง จัดแยกเป็นรายภาค ได้แก่ ภาคกลาง 119 เรื่อง (37.90%) ภาคเหนือ 117 เรื่อง (37.26%) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 70 เรื่อง (22.29%) ภาคใต้ 8 เรื่อง (2.55%) ความหนาแน่นของงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มมีมากนับแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา องค์กรความรู้สามารถประมวลผลสรุปได้ดังนี้

ด้านระบบการจัดการทรัพยากร ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ 5 ด้าน คือ เศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร การจัดการทรัพยากรดิน การจัดการทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรป่าไม้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแต่ละงานจะแยกเป็นงานมิติทางสังคม – วัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม

1. เศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

1.1 มิติทางสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นงานที่เป็นโครงสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ซึ่งเป็นการทดลองสอนและเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีวิตของประชาชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิต การศึกษาการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ของประชาชนทำให้ประชาชนที่ร่วมโครงการมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

1.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการศึกษารายได้จากแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิดของประชาชน การศึกษาภาคประชาสังคม เศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้าน ป้องกันตนเองตามแนวชายแดน ซึ่งพบว่ามิติที่ 1 ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมกลุ่มประชุมสัมมนาเพิ่มขึ้น มิติที่ 2 ราษฎรในหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ มิติที่ 3 อาสาสมัครเข้าร่วมกันป้องกันประเทศอย่างกระตือรือร้น

1.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม การศึกษานวัตกรรมชุมชนบ้านเปรี๊ดในด้านเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต โดยเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจและสัมปทานป่าไม้ ส่งผลทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชนจึงรวมกลุ่มเปลี่ยนเป็นการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยทำเกษตรทางเลือก เพื่อสร้างฐานชุมชนเข้มแข็งตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ โครงการส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดพังงา พบว่า มีปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มอาชีพระดมแหล่งเงินทุน สถานที่จำหน่ายผลผลิต วิธีการกระจายผลผลิต ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ รายได้ รายจ่าย ความพึงพอใจ ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ภาวะผู้นำในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก และปัจจัยสนับสนุนจากภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและยั่งยืนของกลุ่ม คือ ราคาสินค้าที่ไม่ขึ้น การส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก การติดตามสนับสนุนแก้ปัญหาาร่วมกับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

2. ด้านการจัดการทรัพยากรดิน

2.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม มีงานวิจัยการประเมินความสำเร็จจากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมาย 4 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เกษตรกรผู้ร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ด้านเกษตร ผู้นำชุมชน เกษตรกรที่เคยอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงแต่ยังไม่เข้าร่วมโครงการ การศึกษาการจัดการเกษตรกรทฤษฎีแนวใหม่ให้ชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า เกษตรกรสามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับ การฝึกอบรม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการผลิตมีการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการบำรุงดินทำให้การผลิตทำได้ตลอดปี มีผลผลิตสูง

2.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการประเมินรายได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว เนื่องจากรายได้หลักจากผลไม้และการเลี้ยงสัตว์จะได้รายได้เพียงปีละครั้ง การศึกษาการจัดการควบคุมความอุดมสมบูรณ์ของดินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การดูแลบำรุงดินและการตัดสินใจการใช้ปุ๋ยหมักทำให้มีการลดต้นทุนด้านปุ๋ยเคมี มีการให้ความรู้เกษตรกรในการประกอบอาชีพให้มีต้นทุนต่ำ การศึกษาด้วยวิธีการทางด้านวิทยาศาสตร์ และนำความรู้มาเผยแพร่เกษตรกรนำมาปฏิบัติเพื่อให้การจัดการพื้นดินมีประสิทธิภาพส่งผลต่อการผลิตและรายได้เกษตรกร

2.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม มีการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในการเชื่อมโยงระหว่างผลกระทบสถานะแวดล้อมจากแก๊สมีเทนในการผลิตข้าว เพื่อลดผลกระทบและเพื่อยืนยัน

ความเชื่อมโยงว่ามีความสัมพันธ์กันเพียงใด การทดลองหาวิธีเพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวอินทรีย์สูงสุด โดยการรักษาสิ่งแวดล้อม การศึกษาเพื่อฟื้นฟูดินจากบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำสำหรับการปลูกข้าว และมีการทดลองปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นที่ตอบได้ในดินลักษณะนี้

3. ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ

3.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม การศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ทั้งในระดับลุ่มน้ำ ระดับชุมชน ระดับหมู่บ้าน และระดับครอบครัว เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ประชาชนทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นต้นน้ำ ปลายน้ำ มีน้ำเพียงพอไม่เป็นอุปสรรคต่อกลุ่มใด การศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ การเปลี่ยนแปลงบริบทของชุมชนและผลกระทบจากกฎหมาย นโยบายรัฐส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการกระจายทรัพยากรในอดีตให้สอดคล้องกับความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ที่เปลี่ยนไปภายใต้เงื่อนไขทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรของประชาชนเขตหนองหาน พบว่า ส่วนใหญ่มีการอนุรักษ์ในระดับปานกลาง ประชาชนปฏิบัติมากที่สุดในด้านการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ศึกษานโยบายที่ศึกษาด้านกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้ทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันมีการตระหนักรู้ใช้น้ำ การศึกษาแบบจำลองการจัดการลุ่มน้ำ ในด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำต้องมีการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะทำให้ลดปัญหาการใช้น้ำ การศึกษาบทบาทของชนชั้นนำที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการใช้น้ำ พบว่า ชนชั้นนำในท้องถิ่นจะเป็นผู้ริเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วม จากนั้นผลประโยชน์ของประชาชนจะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมการวิเคราะห์พฤติกรรมของเกษตรกรต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง พบว่าชาวประมงได้รับการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงในระดับน้อย

3.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการศึกษาการจัดการน้ำได้คิดให้มีมูลค่าและประสิทธิภาพ โครงการพัฒนาน้ำได้คิดสุโขทัย โดยมีแผนการปรับการเพาะปลูกเลือกปลูกพืชให้เหมาะสมกับความต้องการการใช้น้ำที่เหมาะสมกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ โครงการสามารถใช้เป็นโมเดลสำหรับการวางแผนการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกชลประทานอื่นๆได้อย่างได้ผลการศึกษาวิเคราะห์ต้นทุนค่าน้ำบาดาลโดยนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาช่วยในการตัดสินใจการนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ ผลการศึกษา พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียน้อยและปัญหาน้ำไม่พอในฤดูแล้งเบะคิดค่าน้ำบาดาลเป็นของฟรี การนำน้ำบาดาลมาดำเนินการให้ได้คุณภาพ การดำเนินธุรกิจและการกระจายผลประโยชน์โดยมีส่วนร่วมของทุกครอบครัวจะสามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านรายได้และการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด

3.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม มีการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ที่มีผลจากการเจริญเติบโตของการพัฒนาสู่ความทันสมัยและสังคมเมือง เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ตามมา รวมถึงการจัดการน้ำใช้เพื่อเกษตรกร ปัญหาน้ำทิ้ง และขยะชุมชน

แหล่งน้ำ บ่อน้ำตื้น และลำน้ำยังคงสามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ แต่ควรมีการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการที่มีประสิทธิภาพ มีการศึกษาด้านการจัดการน้ำ (การใช้ปุ๋ย ร่วมกับการปล่อยให้น้ำแห้ง) การเกษตรกรรมใส่ปุ๋ยด้วยสูตรต่างๆในการปลูกข้าวโพดที่ช่วยลดแก๊สมีเทนซึ่งเป็นลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

4. ด้านการจัดการทรัพยากรป่า

4.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการอนุรักษ์ป่าไม้ การศึกษาการดำเนินการพัฒนาป่าชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของกรมป่าไม้สนับสนุนและป่าชุมชนจะยินดีให้การสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาป่าชุมชน การศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการส่งเสริมการจัดองค์กรและร่วมกลุ่มประชาชนในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่า พบว่า ปัจจัยที่มีผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาจากความเดือดร้อนที่เกิดจากการทำลายป่าต้นน้ำจนไม่เพียงพอ การศึกษาปัจจัยที่มีผลสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่า ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน การได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า การศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรบนที่สูง พบว่า ชาวเขาเผ่าม้งมีความรู้ ความเข้าใจดีกว่าเผ่ากระเหรี่ยง การศึกษาวิธีการอนุรักษ์โดยมีชาวบ้านร่วมอนุรักษ์ พบว่า ส่วนหนึ่งใช้ความเชื่อเป็นเครื่องมือในเรื่องของป่าศักดิ์สิทธิ์ ในส่วนของต้นน้ำถ้าธารใช้กฎระเบียบของหมู่บ้าน แต่ในภาพรวมเรื่องความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมจะมีน้ำหนักมากกว่าการใช้กฎระเบียบ

4.2 มิติทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมอาชีพอันเนื่องมาจากการอนุรักษ์ของโครงการหมู่บ้านพิทักษ์ป่ารักษาสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการวิเคราะห์การเรียนรู้ที่นำผลผลิตมาจากป่าใช้เป็นประโยชน์ได้โดยไม่สร้างผลกระทบแก่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมชุมชนทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน

4.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม การศึกษาปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและการทำเกษตร คือ การป้องกันและรักษาป่า พบว่า ชาวเขาส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการลักลอบตัดไม้จากบุคคลภายนอก ด้านการป้องกันไฟป่า ไม่มีอุปกรณ์ดับไฟ การเผยแพร่เกี่ยวกับความรู้การอนุรักษ์และการให้ความรู้ด้านการมองเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัวจึงจำเป็น เพราะการมีความรู้ความเข้าใจจะช่วยให้ประชาชนตัดสินใจอนุรักษ์ทรัพยากรป่ามากขึ้น การศึกษาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาชี้ให้เห็นปัญหาสำคัญ คือ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลป่า และการร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน โดยไม่มีข้อขัดแย้งจะทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ผล

ด้านการจัดการฟาร์ม

เศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการฟาร์มของเกษตรกรและผู้ประกอบการต่างยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพึ่งตนเองด้วยการวางแผนลดต้นทุนการผลิต โดยการนำทรัพยากรและวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ นักเรียน นักศึกษา กลุ่มเกษตรกรในชุมชน

1. การบริหารจัดการฟาร์มโดยรวม

1.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม งานวิจัยในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการจัดการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนในระดับต่างๆ โดยการจัดเป็นโครงการ การพัฒนาหลักสูตร มีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเกษตรกรสตรีในกิจกรรมการทำฟาร์มให้ได้ผลดีขึ้น ด้านการปฏิบัติในการทำฟาร์มของชาวเขาที่ราบสูง พบว่า ในการจัดการฟาร์มของเกษตรกรความรู้ความเข้าใจซึ่งส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม

1.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีงานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบของการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดจันทบุรี โดยประเมินผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และความยั่งยืนของโครงการ การศึกษาทัศนะของเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการและการศึกษาวิสาหกิจชุมชนกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กลุ่มเกษตรกรทำสวน อ. สรรคบุรี จ. ชัยนาท ซึ่งเป็นการศึกษาความรู้ความเข้าใจด้านเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรเพื่อการสนับสนุนการสร้างงาน สร้างอาชีพด้วยการรวมกลุ่มทำธุรกิจเพื่อสร้างความมั่นคงของรายได้

1.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม มีงานวิจัยเชิงบูรณาการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมิติใหม่ในการใช้กระบวนการการเรียนรู้สู่การพัฒนาชนบท ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาทุกๆด้าน โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. ด้านการบริหารจัดการฟาร์มพืช

2.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม การศึกษาถึงการทดลองปลูกหญ้าแฝกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการฟาร์มให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผลงานก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืชชนิดอื่นๆในสังคมเกษตรกรรม มีการศึกษาเรื่องการผลิตและการตลาดสี่รูปถาษี ซึ่งเป็นการอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลังและยังเป็นตัวอย่างของเศรษฐกิจพอเพียงในการเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวและชุมชน ก่อเกิดวัฒนธรรมการรวมกลุ่มทำงานในชุมชน

2.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการศึกษาการบริหารจัดการฟาร์มเชิงธุรกิจในวิทยาลัยเกษตรกรรมภาคใต้และการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์เพื่อวัดความคุ้มค่าการลงทุน ซึ่งได้ให้คำตอบต่อเกษตรกรก่อนการตัดสินใจลงทุนปลูกพืชชนิดต่างๆ มีการวิเคราะห์สถาบันทางการเงินและประสิทธิภาพในการทำฟาร์ม การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มสตรี

ผลิตข้าวปลอดสารพิษ โรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยการวางแผนบริหารฟาร์มที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งมุ่งทำสัญญาทางการค้ากับผู้ซื้อ ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงจากปัญหาการตลาดที่ผันผวน ซึ่งมีการศึกษาวิจัยรองรับความสามารถเป็นแนวทางในการวางแผนงานฟาร์มให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งและมะเขือเทศ ซึ่งจะเป็นแนวทางไปสู่การบริหารงานฟาร์มเพื่อเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความเสี่ยง มีการศึกษาระบบการทำฟาร์ม : ระบบข้าวนาปี – การปลูกผัก – การทำสวนยาง มีการศึกษาเพื่อประเมิน โครงการบริหารฟาร์ม และประเมินผลโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์พืช

2.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม เป็นงานวิจัยที่มุ่งรักษาสภาพแวดล้อม ได้แก่ การศึกษาการใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับการจัดการน้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว และลดการใช้แก๊สมีเทนในนาหว่านน้ำตม การศึกษาอิทธิพลของวัสดุเหลือใช้จากโรงงานอุตสาหกรรมกับปุ๋ยแร่ธาตุอัตราแนะนำต่อผลผลิตและคุณภาพของข้าวหอมในพื้นที่ดินเค็มภาคตะวันออก ซึ่งทำให้เห็นผลจากการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีต้นทุนสูงและสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หากปรับใช้ปุ๋ยอินทรีย์เสริมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของดินและข้าวแล้วลดต้นทุนและความเค็มของดิน

3. การบริหารจัดการฟาร์มสัตว์

3.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม เป็นการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติโดยชุมชนบ้านผาชน จังหวัดน่าน พบว่า ความเชื่อและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนแบบจำลองเชิงพลวัตในกิจการฟาร์มโคนมที่สามารถเป็นตัวอย่งการลงทุนการทำฟาร์มโคนมขนาดกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนการทำฟาร์มโคเนื้อ จังหวัดกาฬสินธุ์ การวิเคราะห์นํ้านมรวมฟาร์มเพื่อปรับปรุงคุณภาพนํ้านม ศึกษาการผลิตโคนมในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งพบว่าเกษตรกรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับโคนมมาตรฐานฟาร์ม ผลผลิตและการรับซื้อการตลาด การศึกษาผลจัดการฟาร์มต่อ สมรรถภาพสุกรสาวทดแทนประสิทธิภาพของระบบสัมพันธ์ของฟาร์มสุกรพันธุ์ การศึกษาฟาร์มนกอกระจอกเทศด้านการจัดการฟาร์มและป้องกันโรค เพื่อหาแนวทางป้องกันความเสี่ยงจากการเกิดโรคระบาด

3.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม มีการศึกษาประสิทธิภาพของการจัดการฟาร์มสมันใหม่ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยการเลี้ยงสุกรระบบปิด ศึกษาประสิทธิภาพของการจัดการฟาร์มสุกรระบบส้วมนํ้า การศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนของเกษตรกรในพื้นที่เขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่

4. การบริหารจัดการฟาร์มประมง



4.1 มิติทางสังคม – วัฒนธรรม มีการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านและรวมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยให้ตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการทำประมงผิดวิธี การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการอนุรักษ์คอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม การศึกษาองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดซึ่งเป็นงานที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 มิติทางเศรษฐกิจ มีการศึกษาวิจัยด้านการจัดการฟาร์มสัตว์น้ำประเภทปลาตู้ก พันธุ์ต่างๆ การบริหารจัดการฟาร์มกบได้วันในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งพบว่า นอกจากการพิจารณาต้นทุนค่าตอบแทนในการทำฟาร์มแล้วยังต้องศึกษาความต้องการของตลาดผู้ซื้อด้วย การวิเคราะห์ปัญหาและสภาพการจัดการฟาร์มเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม โดยเน้นการจัดการฟาร์มแบบผสมผสาน การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำนา ทำสวน ซึ่งเป็นการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ มีการศึกษารายได้และค่าใช้จ่ายของราษฎรในสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นการให้ความรู้เกษตรกรให้รู้จักวิธีการหารายได้ บริหารรายจ่ายของครัวเรือน รวมทั้งการเก็บออมสำหรับอนาคต

4.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม มีการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาผลการเลี้ยงกุ้งโดยวิธีเกษตรอินทรีย์ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรณีศึกษาสมาชิกเกษตรชีวภาพ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเน้นการถ่ายทอดการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ฉัตรนภา พรหมมาและคณะ (2547) ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบครบวงจรภายใต้ นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 6 จังหวัดภาคเหนือ (ตาก พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์) ผลการศึกษาพบว่า

กลไกการบริหารจัดการ โดยภาพรวม มีหลักการและองค์ประกอบที่สอดคล้องกับส่วนกลาง มีบางจังหวัดที่มีการแต่งตั้งคณะทำงานที่มีลักษณะเฉพาะสนองต่อยุทธศาสตร์ และสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น โดยตรง

การคัดสรรผลิตภัณฑ์ พบว่า กระบวนการคัดสรรผลิตภัณฑ์ใช้เกณฑ์และแนวปฏิบัติที่กำหนดโดยส่วนกลางเป็นหลัก โดยที่การคัดสรรในระดับจังหวัด / ภาค เป็นเกณฑ์การคัดสรรด้านความสามารถในการผลิต (Supply Side) แต่การคัดสรรในระดับประเทศจะใช้เกณฑ์การ คัดสรรที่เป็นความต้องการตลาด (Demand Side) เป็นหลัก

ผลการประเมินศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิต โดยภาพรวมพบว่าศักยภาพกลุ่มผลิตภัณฑ์เขตภาคเหนือตอนกลาง 3 จังหวัดในการคัดสรรระดับจังหวัด ผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร มีศักยภาพสูงทั้งด้านการผลิต การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของชุมชน ประเภทเครื่องดื่มมีศักยภาพสูงด้านตลาดและความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีศักยภาพปานกลาง ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา มีศักยภาพสูงทุกด้าน ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย มีศักยภาพสูงด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของชุมชน ประเภทของใช้และของประดับตกแต่งมีศักยภาพสูงด้านการผลิตและความเข้มแข็งของชุมชน และมีศักยภาพปานกลางด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประเภทศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึกมีศักยภาพสูงด้านการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของชุมชน พิจารณาเป็นรายจังหวัด มีข้อสรุปจำแนกตามประเภทผลิตภัณฑ์ดังนี้

ด้านการผลิต ส่วนใหญ่กลุ่มผู้ผลิตใช้วัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่น มีบางพื้นที่ ที่มีการขยายกำลังผลิต ทำให้วัตถุดิบลดลง ไม่เพียงพอต้องแก้ปัญหาด้วยการสร้างเครือข่ายวัตถุดิบ

การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ องค์กรภาครัฐที่มีบทบาทหลักในการส่งเสริมสนับสนุนร่วมกับสถาบันการศึกษา มีบทบาท มีการเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูปอย่าง หลากหลาย มีการพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ มีการสร้างความสมดุลของการผลิตกับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกวัตถุดิบทดแทนส่วนที่ใช้ไป มีการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในกลุ่มผู้ผลิตด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย

ด้านการตลาด มีการสร้างช่องทางการตลาดโดยการหาจุดจำหน่าย สินค้าทั้งระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และการสร้างเครือข่ายระดับกลุ่มจังหวัด แต่ยังคงอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งนี้การส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ

การสร้างเครือข่ายการค้า ลักษณะเครือข่ายส่วนใหญ่เกิดโดยธรรมชาติประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐตั้งแต่ระดับกลุ่มผู้ผลิตในชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและกลุ่มจังหวัด แต่เครือข่ายในส่วนของผู้ขายเสริมโดยเฉพาะองค์กรภาครัฐ ยังไม่ค่อยเป็นรูปธรรม การทำงานยังมีความซ้ำซ้อน การส่งเสริมสนับสนุนมีความหลากหลายในชื่อ เครือข่าย แต่สมาชิกเครือข่ายซ้ำซ้อนกันในบางส่วน

ผลการดำเนินงานและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ผลงานที่สำคัญโดยสรุปคือ การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยกระบวนการประชาคมระดับตำบลในเบื้องต้น ด้านรายได้ส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น และโดยภาพรวมรายได้สูงกว่าเป้าหมาย ในทุกจังหวัด แต่เป็นรายได้ของกลุ่มที่ได้รับคัดสรรระดับ 3 – 5 ดาวเป็นหลัก สำหรับปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของจังหวัด

การส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ความเข้มแข็งของกลุ่มและการส่งเสริมและการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาและแหล่งทุนวิจัย

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคการพัฒนา มีจุดแข็ง ที่สำคัญคือการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มผู้ผลิตและเครือข่าย จุดอ่อนที่สำคัญคือ การเชื่อมโยง เครือข่ายความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ เอกชน และภาคชุมชนเพื่อการพัฒนา งาน OTOP ยังไม่เป็นระบบ เชื้อต่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน การพัฒนาการผลิตและคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นระบบต่อเนื่อง ระบบการประสานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาขององค์กรภาครัฐ ยังไม่ชัดเจน ด้านการตลาดยังขาดการจัดการระบบข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ ในส่วนของโอกาสการพัฒนามีสูงเนื่องจากกลไกการ ขับเคลื่อนของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด CEO สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็ง อย่างยั่งยืน สำหรับอุปสรรคที่สำคัญคือกฎระเบียบของทางราชการ บางส่วนยังไม่เอื้ออำนวยต่อวิสาหกิจชุมชน

วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน OTOP วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่เป็นประเด็นร่วมของทุกจังหวัด คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มผู้ผลิตอย่างยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์การดำเนินงานสำคัญที่สอดคล้องกัน คือการส่งเสริมการตลาด เพื่อโอกาสและช่องทางสู่ผู้บริโภคอย่างหลากหลาย และการสนับสนุนเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

เครือข่าย OTOP แบบครบวงจร ในส่วนนี้ รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มผลิตภัณฑ์นำร่องในแต่ละจังหวัดที่มีลักษณะร่วมกัน คือการมีเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มผู้ผลิตด้วยกัน และ กลุ่มผู้ส่งเสริมสนับสนุนทั้งองค์กรที่มีบทบาทตรงและเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา มีบทบาทอย่างมากต่อการส่งเสริมให้เกิดการสืบทอดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่สำคัญ ได้แก่ การได้พบปะกลุ่มที่เกี่ยวข้อง การร่วมจำหน่ายสินค้า การศึกษาดูงาน การร่วมประชุมสัมมนา ซึ่งจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังกล่าวนี ช่วยให้เกิดบทเรียนทั้งต่อกลุ่มผู้ผลิตและผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำกระบวนการไปใช้เพื่อการพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง บทเรียนของกลุ่มผู้ผลิตในการพัฒนาตนเองเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนทั้งด้านการผลิต การตลาด และการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การสร้างนักวิจัยชาวบ้าน กระบวนการคิดตัดสินใจ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการกลุ่ม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ บทเรียนของนักวิจัยจากสถาบันการศึกษา เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการที่จะนำข้อมูลไปใช้เพื่อการพัฒนางานในบทบาทหน้าที่ให้เอื้อต่อการดำเนินงาน OTOP

พรณี แฟงกุล (2546) ศึกษาความต้องการการพัฒนาผลิตภัณฑ์หมู่บ้านและชุมชนเมืองของประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ พบว่าผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นอาหารแปรรูปมากที่สุด ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่างๆส่วนใหญ่มีความต้องการให้จัดโครงการพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการให้พัฒนาส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุพื้นบ้านหรือที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป เครื่องจักรสานประเภท กก ไม้ไผ่ ผักตบชวา และผลิตผลการเกษตรต่าง ๆ สำหรับปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นการขาดเงินทุน อุปกรณ์การผลิต ความรู้ ความเข้าใจวิธีการเก็บรักษา การพัฒนารูปแบบ คุณภาพมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ การตลาดและอื่นๆ ซึ่งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ธนาคารออมสินในพื้นที่สามารถดำเนินการช่วยเหลือและแก้ปัญหาการเงิน ได้ระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

นงคราญ กาญจนประเสริฐ (2545) อ้างอิงจากพรณี แฟงกุล 2546 ศึกษาบทบาท การและวิธีดำเนินงานของประชาคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประชาคมที่ดำเนินงานรวมกลุ่มกันเข้มแข็งมากกว่าประเภทอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำการเกษตร และกลุ่มทำสิ่งประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มรายได้และการมีงานทำที่ใช้วิธีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ 7-15 คน และมีสมาชิกกลุ่มระหว่าง 30-100 คน ผลผลิตและผลการดำเนินงานของกลุ่มเป็นที่รู้จักและยอมรับทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ การดำเนินของกลุ่มมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพราะเป็นการรวมพลังของคนในชุมชนให้ร่วมกันคิดร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ร่วมกัน ตลอดจนช่วยสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ยั่งยืน

สมคิด พรหมจ้อย และคณะ (2543) อ้างอิงจากพรณี แฟงกุล 2546 ศึกษาเศรษฐกิจ ชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ พบว่า แต่เดิมการผลิตชุมชนมีการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้น ต่อมามีการผลิตเพื่อค้าขายไปด้วย สินค้าที่ผลิตเป็นหลัก คือ ข้าวหอมมะลิ รองลงมาทำพืชไร่พวกปอแก้ว มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย หอมแดง ไม้ผล เมื่อหมดฤดูทำนาบางหมู่บ้านทำอุตสาหกรรม ในครัวเรือน เช่น ทอผ้า รองเท้า ทำหวด ทองเหลือง ปั้นหม้อ เพาะเห็ด บางหมู่บ้านไปขาย แรงงานในกรุงเทพมหานคร ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มี 9 ประการ ดังนี้

1. การผลิตและการตลาดโดยทั่วไปทำการผลิตสินค้าและบริการที่มีความหลากหลาย แบบพึ่งพาตลาดในชุมชนเป็นหลัก ผลิตจากใกล้ตัวไปไกลตัว
2. องค์กรชุมชนที่เป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งเสริมการผลิต การตลาดและแหล่งทุนภายในชุมชน
3. การตลาดและแหล่งทุนเพื่อการผลิต

4. การจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดกรอบแนวทางการวางแผนการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม
5. ผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชน
6. มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตและภูมิปัญญาชาวบ้าน
7. การศึกษาในลักษณะที่เน้นความร่วมมือกับสถาบันทางศาสนา ภายใต้หลักสูตรที่สร้างจากวัฒนธรรมความเชื่อและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
8. วัฒนธรรมและความเชื่อที่จะสร้างความภาคภูมิใจ ความสามัคคีและความสงบร่มเย็นของชุมชน
9. บทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐและเอกชน